

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 หลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานตามวิชาชีพครู

ตอนที่ 3 ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิต

ตอนที่ 4 ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู

ตอนที่ 5 ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้การศึกษาและการพัฒนาตัวบ่งชี้

ตอนที่ 6 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 หลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ หลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1.1 หลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.1 ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พลสกนิกรชาวไทยจากประสบการณ์อันยาวนานในงานพัฒนาของพระองค์ ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำสิ่งที่ทรงเรียนรู้จากโครงการในพระราชดำริมาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งและสรุปเป็นข้อคิดเกี่ยวกับหลักคุณธรรมที่จำเป็นในด้านต่างๆ ตั้งแต่ช่วงปี 2513 เป็นต้นมา ทรงมีพระราชดำรัสลงพระบรมราชโองการเกี่ยวกับข้อคิดเหล่านี้ ต่อพลสกนิกรของพระองค์ในหลายโอกาสระยะแรกๆ ทรงสอดแทรกในพระบรมราชโองการที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการจากมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยทรงเริ่มต้น

จากพระบรมราชโองการที่พระราชทานแกนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 และระยะต่อมาเป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานโดยตรงต่อคณะบุคคลต่างๆที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตลอดจนพลกนิกรทั้งประเทศผ่านทางโทรทัศน์ พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 พระองค์ทรงได้เน้นย้ำ "พอควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ" ตั้งแต่ ปี 2537 ได้ทรงพระราชทานแนวคิดเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" (อภิชาติ พันธเสน และคณะ, 2546) และในปี 2541 พระองค์ทรงได้เน้นประเด็นนี้อีกครั้ง โดยการย้ำการอธิบายความหมายของคำว่า "พอเพียง" ดังนี้ คำว่า "พอเพียง ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้ของตัวเองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่าเราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง" ซึ่งพระองค์ได้สรุปในที่สุดว่า "ความพอเพียงนี้ แปลว่า ความพอประมาณมีเหตุผล" ความจริงเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) นี้กว้างขวางกว่า Self-Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) บางคนแปลจากภาษาฝรั่งว่าให้ยืนบนขาตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) หมายความว่า สองขาของเราเนี่ยยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้มไม่ต้องไปขอยืมขาของคนอื่นมาใช้ สำหรับยืนแต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีกคือ คำว่าพอกก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั่นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง (พระราชดำรัส, อ้างในคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2550)

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ "เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ

ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1.1.2 ความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541) ได้กล่าว ถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นวิธีคิดแบบตะวันออกที่มองว่าทฤษฎีกับสิ่งรอบข้างมีความอิงอาศัยกัน เป็นแนวความคิดที่ก้าวพ้นเขตแดนความคิดแบบตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนาที่เป็นมาซึ่งมักจะเป็นแบบนิยมเอกภาพ ความเป็นหนึ่ง แบบฉบับเดียว หรือเป็นแบบทวินิยม ที่ไม่เป็นแบบนี้ก็เป็นแบบนั้น มีทางเลือกเพียงสองด้าน ในขณะที่วิธีคิดตามทฤษฎีใหม่เป็นแบบพหุนิยมมีความหลากหลายผสมกันไป แทนที่จะเป็นการพัฒนาไปสู่การส่งออกอย่างเดียวกลับมองในมิติอื่นๆด้วย เช่น มองถึงความพอเพียง พออยู่พอกินเป็นเป้าหมาย

ประเวศ วะสี (2542) ได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบเป็นทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัธยมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกอย่างเข้ามาด้วยกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่า เศรษฐกิจเป็นคำที่มีความหมายในทางที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยง กาย ใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันแต่ไม่ได้นำเอาคำว่า เศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะที่แยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนกันทำลายส่วนอื่นๆจนเสียสมดุลและวิกฤต

บุญเสริม บุญเจริญผล (2543 อ้างถึงใน พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2549) ได้กล่าวถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิธีการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้เพียงพอสำหรับการกินและการใช้ของคนในครอบครัว หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงนำไปขาย แต่หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค

ไสว บุญมา (2543) ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความหมายทางปรัชญา การดำเนินชีวิต ซึ่งมีความหมายกว้างและลึกแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยในความหมายของคำว่า พอเพียง ในด้านการดำเนินชีวิตมีความหมายสำคัญยิ่งกว่าความหมายทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพราะมนุษย์จะไม่มีความรู้สึกพอเพียงในด้านจิตใจ ซึ่งมีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมจรรยา อีกนัยหนึ่งคือการพัฒนาเศรษฐกิจจะไม่สำเร็จและยั่งยืน

หากฐานทางสังคมและการเมืองไม่มั่นคงพอ ทั้งนี้รากฐานทางสังคมและการเมืองจะมั่นคงได้ ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของส่วนร่วมซึ่งวางอยู่บนกรอบของศีลธรรม

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544) ได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นแนวทางที่เน้นการบูรณาฐานในชีวิต สร้างระบบชีวิตที่มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงและความเป็นไทย ดังนั้นพระราชดำรินี้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจึงสามารถใช้เป็นเครื่องควบคุมความขาดสติและยังคิดอันเนื่องมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว เนื้อแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือความพอประมาณที่ตั้งอยู่บนความที่อดออมโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความมีเหตุผลซึ่งทำให้ไม่ขาดสติ ไม่ฟุ้งเฟ้อและรู้จักสามัคคี ซึ่งเกิดจากความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทรต่อกัน อันเกิดผลในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2546 อ้างถึงใน พลัง สิทธิถาวร, 2548) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่า อาจมองได้เป็น 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุวิสัย มองภายนอก หมายถึง ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอสมควรกับอัตภาพ พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และมองแบบจิตวิสัย และมองอย่างจิตวิสัย หรือด้านจิตใจ หมายถึง การเพียงพอด้านจิต

และได้ให้ความหมายไว้ในเศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่า “ความพอใจ ตามมีตามได้พอใจในสิ่งที่ตัวมี” ความยินดีด้วยปัจจัยที่มีอยู่ ไม่ปรารถนาปัจจัยอื่นนอกจากปัจจัยนั้น คือ รู้จักพอ รู้จักประมาณ ในกำลังทรัพย์กำลังสิ่งของที่ตนได้มาที่ตนใช้สอย

กรมส่งเสริมการเกษตร (2546 อ้างถึงใน พลัง สิทธิถาวร, 2548) ซึ่งได้กล่าวถึง แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ปิยะ หล่อไกรเลิศ (2546) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นแนวคิดหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจมองได้หลายลักษณะเช่น

1. เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐประเทศ หรือ ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้า และการบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ
2. เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล นั่นคือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไปตาม

กระแสนวัตกรรม โดยเป้าหมายที่สำคัญ คือ ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างรากฐานที่แข็งแรงและมั่นคง และอยู่ในสังคมอย่างสงบสุขและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

ปริญานูช พิบูลสรวุฑ (2550 อ้างถึงใน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. [Online]. 10 กรกฎาคม 2549 แหล่งที่มา: http://www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=125 [15 กรกฎาคม 2550]) ได้กล่าวถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักคิดเพื่อการดำรงชีวิต การที่เราจะมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ได้ เราต้องมีหลักคิดว่าเราจะดำรงชีวิตอย่างไร เพื่ออะไร ทำอะไร และสุดท้ายเป้าหมายของชีวิตคืออะไร ตรงนี้คือแก่นแท้ของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก็คือวิถีชีวิตของคนไทยที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมไทย หรือภูมิสังคมแบบไทยๆ กล่าวคือเป็นหลักคิดในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับภูมิสังคมของประเทศไทย

สรุป เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

1.1.3 องค์ประกอบของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กันดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

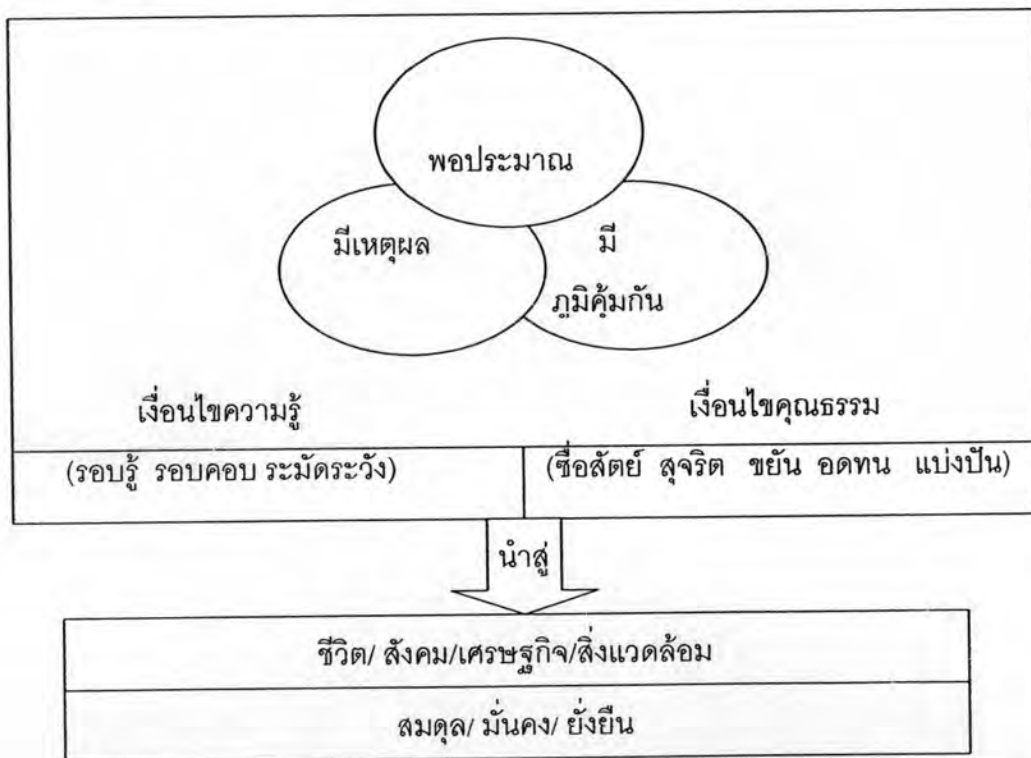
4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการ วางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้เทคโนโลยี

จากการวิเคราะห์ความหมายข้างต้นทำให้สามารถสรุปองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.1 องค์ประกอบและเงื่อนไขแห่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มา: คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550)

1.2 การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในเรื่องการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2546 อ้างถึงใน พลัง สิทธิถาวร, 2548) ได้กล่าวถึงระดับของการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ระดับ ดังนี้

1. ความพอเพียงในระดับครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่พึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและทางใจ สามารถดำรงชีวิตได้โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่เป็นหนี้หรือภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว และสามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองได้โดยที่ยังมีเหลือเป็นส่วนออมของครอบครัวด้วย

2. ความพอเพียงในระดับชุมชน คือ เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกจากแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความเพียงพอในระดับครอบครัวก่อนที่จะรู้จักรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น บริหารจัดการปัจจัยต่างๆ เช่น ทรัพยากร ภูมิปัญญา หรือ ศักยภาพของสมาชิกในท้องถิ่นที่มีอยู่ สามารถนำไปใช้ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมดุล เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวมในที่สุด

3. ความพอเพียงในระดับสังคม เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆแห่งที่มีความพอเพียง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญาและร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

สุเมธ ตันติเวชกุล (2543 อ้างถึงใน วัฒนา ศรีสัตย์วาจา, 2549) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลว่า หมายถึงความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพและที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด หากกล่าวโดยสรุป คือ กลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานของความมั่นคงในการดำรงชีวิตที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้ใน 5 ด้าน คือ

1. ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทรประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

2. ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี รู้จักแยกแยะเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ซึ่งมีทั้งดีและไม่ดีบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศและรู้จักพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเองด้วย

5. ด้านเศรษฐกิจ มุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพอกินพอใช้ แล้วจึงคิดหารายได้แบบค่อยเป็นค่อยไป หลีกเลี่ยงการก่อหนี้โดยไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่าและพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ

สำหรับแนวทางการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในด้านเศรษฐกิจได้เสนอหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านที่ไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางการค้าขาย หรือประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางใช้ชีวิตที่หลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่ความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียง
5. ปฏิบัติตามในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

บุญเสริม บุญเจริญผล (2543 อ้างถึงใน พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2549) การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ชีวิตมีความสุข โดยมี หลัก 4 ประการ ดังนี้

1. พึ่งตนเองให้มากที่สุด หมายความว่า ต้องพยายามอาศัยตนเองให้มากที่สุด อาศัยปัจจัยหรือคนภายนอกน้อยที่สุด ในระดับครอบครัว เช่น การปลูกพืชไว้รับประทานเอง เป็นต้น โดยพยายามซื้อให้น้อยที่สุด เมื่อมีปัญหาพยายามแก้ไขด้วยตนเองก่อน ระดับชุมชน พึ่งพาผลผลิตในชุมชน เช่น การมีสหกรณ์ เป็นต้น ระดับชาติ พึ่งพาผลผลิตภายในชาติ เมื่อมีปัญหา ระดับชาติ ต้องพึ่งคนในชาติช่วยกันแก้ปัญหา
2. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด หมายความว่า ต้องพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดผลดีมากที่สุด เช่น ซ่อมแซมเครื่องใช้ภายในบ้าน เป็นต้น
3. ไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง หมายความว่า การบริโภคไม่เกินรายได้และหากตนไม่มีความสามารถซื้อสินค้านั้นได้ ต้องไปกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ ต้องแน่ใจว่าตนเองมีความสามารถใช้นั้นคืนได้ และหากเกิดปัญหาขึ้นต้องไม่ก่อความเดือดร้อนในภายหลัง
4. มีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปรียานุช พิบูลสรวุฑ (2550 อ้างถึงใน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. [Online]. 10 กรกฎาคม 2549 แหล่งที่มา: http://www.trf.or.th/tips/x.asp?Art_ID=125 [15 กรกฎาคม 2550]) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ เอื้ออาทร ประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก
2. ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน
3. ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด
4. ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม (ภูมิสังคม) พัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านเองก่อน ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มาก

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2550) ได้กล่าวถึง การปฏิบัติตนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการปฏิบัติตนตามความพอดี 5 ประการ คือ ความพอดีทางด้านจิตใจ ได้แก่ จิตใจเข้มแข็งและการพึ่งตนเอง ความพอดีทางด้านสังคม ได้แก่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความพอดีทางด้านเศรษฐกิจ ทุกรายรับ รายจ่ายของเรา ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ความพอดีทางด้านเทคโนโลยี และความพอดีทางด้านทรัพยากร

สรุป การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ การยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต 5 ประการ ได้แก่

1. ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. ด้านสังคม การที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน การมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบอาชีพด้วยความขยัน อดทน และมีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี การรู้จักแยกแยะเทคโนโลยีที่ดีและไม่ดีบนพื้นฐานโดยตัดสินใจอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมของประเทศ รู้จักพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญา
5. ด้านเศรษฐกิจ การลดรายจ่าย ยึดหลักพอกินพอใช้ สร้างรายได้เพิ่มเติม การไม่เป็นหนี้ และพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ

1.3 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรม

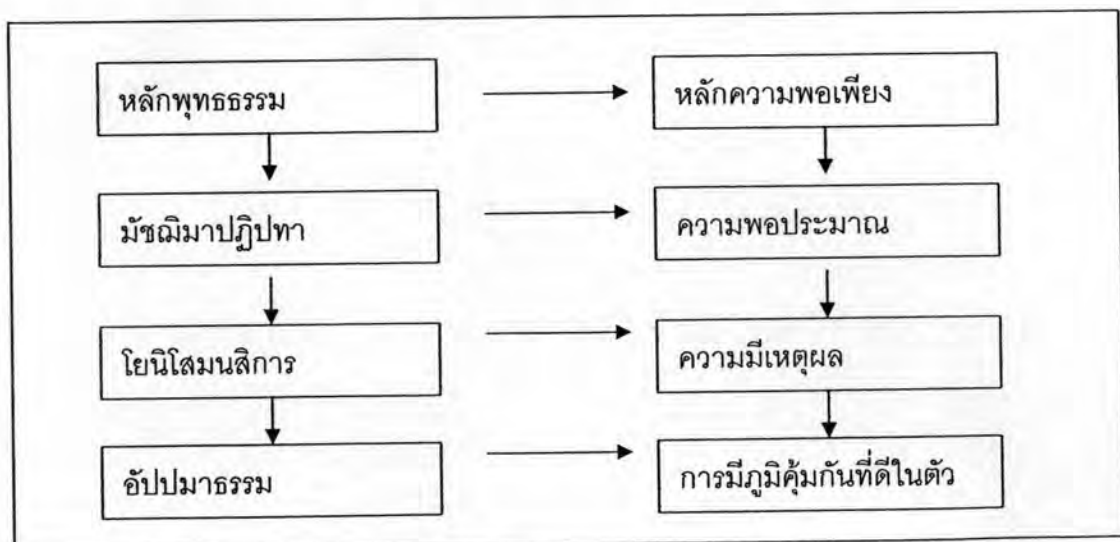
มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2549) ได้กล่าวถึง หลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

หลักธรรมข้อแรก คือ มัชฌิมาปฏิปทา หรือ ทางสายกลาง เป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมาย ปลอดภัยจากปัญหา ไม่ข้องแวะกับสุดโต่งด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะแรกของความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมและปฏิบัติตนให้อยู่ในความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

หลักธรรมข้อที่สอง คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผลตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ เป็นองค์ประกอบจากการใช้ความคิดและปัญญาเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะสองของความพอเพียง คือ ความมีเหตุผล

หลักธรรมข้อที่สาม คือ อปฺปมาธรรม เป็นเรื่องของการดำเนินกิจกรรมโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับไม่ให้ตกต่ำและเสื่อมถอย มีการกระทำอย่างระมัดระวัง รอบคอบ และอดทนพากเพียรในการดำเนินกิจกรรมโดยไม่ให้เกิดความเสียหายหรือข้อผิดพลาด ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะที่สามของความพอเพียง คือ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ที่เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

แผนภาพที่ 2.2 แสดงความเกี่ยวข้องของหลักธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : พิพัฒน์ ยอดพฤติการ (2549)

ความพอเหมาะพอดี (ทางสายกลาง)

สุนทร ฌ รังสี (2543 อ้างถึงใน ศิริกุล ดำรงมณี, 2546) ความพอเหมาะพอดี หมายถึง การดำเนินการต่างๆในชีวิตไม่ว่าจะเป็นชีวิตสภาพความเป็นอยู่ การใช้ทรัพยากร ตลอดจนการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้สัมพันธ์สอดคล้องในทางที่ดี การดำเนินชีวิตในแนวทางของสายกลางนั้น เป็นชีวิตที่ไม่เบียดเบียนตนเองและสังคม มีการคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ควบคู่ไปกับประโยชน์ส่วนตนและการรู้จักที่จะแก้ปัญหาให้ตรงจุด เป็นคนใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดทน ซื่อสัตย์สุจริต วิริยะอุตสาหะ เป็นผู้คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ความสันโดษ

ศิริกุล ดำรงมณี (2546) กล่าวถึง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องความสันโดษ หมายถึง การพอใจในทรัพย์สินและสิ่งที่มี การสันโดษในการทำงาน คือ การมุ่งมั่นทำงานของเราให้ดีที่สุด การถือสันโดษในคู่ครอง คือ การพอใจอยู่เฉพาะคู่ครองของตน ส่วนความสันโดษในเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงปฏิบัติ บุคคลนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความอดทน มีความเพียรพยายามที่จะดำเนินชีวิตให้มีพออยู่พอกิน พอใจในรายได้ของตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการถือสันโดษในผลประโยชน์ส่วนรวม

การพัฒนาชีวิตให้สมบูรณ์

พระธรรมปิฎก (2549 อ้างถึงใน ศิริกุล ดำรงมณี, 2546) การพัฒนาชีวิตในแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มต้นด้วยประชาชนต้องพออยู่พอกินก่อน เมื่อท้องอิ่มครอบครัวพ้นจากความลำบากแล้วจะมีเวลาที่นึกถึงการพัฒนาคน พัฒนาคุณภาพชีวิต นึกถึงประโยชน์ของส่วนรวม ทำให้ทุกคนต้องมีความสามัคคี เอาผลประโยชน์ของประเทศเป็นที่ตั้ง ต้องละเลิกความเห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกพ้อง หันมาให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือกันและกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้น ขยันหมั่นเพียร รู้จักให้อภัย มีเมตตา มีความจริงใจ มองโลกในแง่ดี ความซื่อสัตย์สุจริต

สรุป หลักธรรมและคุณลักษณะของความพอเพียงในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความคล้ายคลึงกันกับส่วนที่เป็นองค์ประกอบในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความรู้ ได้แก่ ครอบรู้ ใช้สติปัญญาและคุณธรรม ซึ่งได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต อดทน มีความเพียร และรอบคอบระมัดระวัง คือ สីล สมาธิ ปัญญา ในทางพุทธศาสนา ในเรื่องของสมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และในเรื่องของปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ ที่เป็นเรื่องของความเพียร การใช้สติปัญญา การเห็นตามจริง ความซื่อสัตย์ ถูกต้อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นสามารถเป็นฐานที่ดีแก่การดำเนิน

ชีวิตในทุกๆด้านไม่ว่าจะเป็นต่อตนเอง ต่ออาชีพการงาน ต่อครอบครัว ต่อสังคม และต่อประเทศชาติโดยมีหลักธรรมเป็นตัวส่งเสริม ซึ่งเป็นการพัฒนาคนไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานตามวิชาชีพครู

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 4 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของครู ลักษณะของครูที่ดี บทบาทของครู และมาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของครู

ตามรูปศัพท์ คำว่า "ครู" มาจาก ครู (ครุ) ซึ่งแปลว่า "หนัก" หมายความว่า ครูคือผู้มีภาระหนัก หรือ "ครู" มาจากคำว่า คารวะหรือเคารพ ครูคือผู้ควรได้รับความเคารพ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้คำจำกัดความไว้ในมาตรา 4 ว่า ครู หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 อ้างถึงใน นฤมล บุณนิล, 2544) ครู เป็นผู้ดำรงและค้ำจุนความเป็นไทย ครูไทยต้องเป็นคนมีหลักและมีความเป็นไทย ครูดีเด่นจึงเป็นผู้ที่พัฒนาชีวิต และคิดและจิตใจที่เป็นไทยแท้ ๆ แก่เด็กไทย ให้เขารักและธำรงคุณค่าอันสูงส่งของความเป็นไทยเอาไว้ ย่อมเป็นครูดีเด่นแท้

สรุป ครูคือ ผู้ที่มีหน้าที่สั่งสอนอบรมศิษย์ทั้งด้านความรู้และความประพฤติ เป็นแบบอย่างที่ดีและครูจะมีหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้รอบด้าน

2.2 ลักษณะของครูที่ดี

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541 อ้างถึงใน นฤมล บุณนิม, 2544) ได้กล่าวไว้ว่าเรื่องคนกับมรรคาคือ คนผู้สั่งสอนหรือให้การศึกษา ผู้ทำหน้าที่สั่งสอน ให้การศึกษากับผู้อื่น โดยเฉพาะครู อาจารย์ พึงประกอบด้วยคุณสมบัติ และประพฤติตามหลักปฏิบัติดังนี้

1. เป็นกัลยาณมิตร คือประกอบด้วยองค์คุณของกัลยาณมิตร หรือกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ น่ารัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ รู้จักพูดให้ได้ผล อดทนต่อถ้อยคำ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ ไม่ชักนำในอสุภาน

2. ตั้งใจประสิทธิ์ความรู้ โดยตั้งตนอยู่ในธรรมของผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า ธรรมเทศกธรรม
5. ประการ ได้แก่ สอนให้มีขั้นตอนถูกลำดับ จับจุดสำคัญมาขยายให้เข้าใจเหตุผล ตั้งจิตเมตตา สอนด้วยความปรารถนาดี ไม่มีจิตเพ่งเล็งมุ่งเห็นแก่อำภิสว่างจิตตรงไม่กระทบตนและผู้อื่น
3. มีลีลาครุครบทั้ง 4 ลีลาของนักสอนคือ ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ รั้าให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง
4. มีหลักการตรวจสอบถาม ครูอาจตรวจสอบตนเองด้วยลักษณะการสอนของพระบรมครู 3 ประการสอนด้วยความรู้จริง คือ รู้จริงทำได้จริงจึงสอนเขา สอนอย่างมีเหตุผล คือให้เขาพิจารณา เข้าใจแจ่มด้วยปัญญาของเขาเอง สอนให้ได้ผลจริง คือให้สำเร็จความมุ่งหมายของเรื่อง ที่สอนนั้น ๆ เช่น ให้เข้าใจจริงเห็นความจริง ทำได้จริง นำไปปฏิบัติได้ผลจริงเป็นต้น
5. ทำหน้าที่ครูต่อศิษย์ คือปฏิบัติต่อศิษย์ โดยอนุเคราะห์ตามหลักธรรมเสมือนเป็น พิศเบ็องขวา ดังนี้ แนะนำฝึกอบรมให้เป็นคนดี สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง ส่งเสริมยกย่องความดีงามความสามารถให้ปรากฏ สร้างเครื่องค้ำกันในสารทิศ คือ สอนฝึกศิษย์ ให้วิชาเลี้ยงชีพได้จริงและรู้จักดำรงตนด้วยดี ที่จะเป็นประกันให้ดำเนินชีวิตดีงามโดยสวัสดิ์มีความสุขความเจริญ

ก่อน สวัสดิ์พานิชย์ (อ้างถึงใน นฤมล บุณนิม, 2544) กล่าวถึงลักษณะครูดีไว้ว่า ครูต้องรักเด็ก เข้าใจเด็ก และเห็นอกเห็นใจเด็ก ครูต้องมีความรู้ในวิชาที่ตนสอนอย่างลึกซึ้ง ครูต้องสามารถจัดหลักสูตรหรือบทเรียนให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็กได้ ครู ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ในด้านวัฒนธรรม ศิลธรรม กิจนิสัย สุขนิสัย และอุปนิสัยครูต้องเชี่ยวชาญในการสอนวิชาประเภทต่าง ๆ วิชาที่สอนในโรงเรียน แบ่งได้ 4 ประเภทคือ ประเภทเนื้อหาวิชา (content subject) ประเภททักษะ (Skill Subject) ประเภทพึงพอใจ (Appreciation Subject) ประเภทคุณค่า (Value Subject)

เฮสของและวีกส์ (อ้างถึงใน นฤมล บุณนิม, 2544) ได้สรุปแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดีไว้เป็นระบบและครอบคลุมคุณลักษณะของครูอย่างกว้างขวางดังนี้ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ เป็นผู้ที่มีอารมณ์ขัน เป็นผู้มีความยืดหยุ่นผ่อนปรน เป็นผู้มีความตั้งใจในการทำงาน เป็นผู้ที่มีความรักในตัวเด็ก เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ เป็นผู้มีความสามารถสร้างความชัดเจน เป็นคนเปิดเผย เป็นผู้มีความอดทน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นผู้มีความสามารถในศิลปวิทยาการหลาย ๆ ด้าน เป็นผู้แต่งกายเหมาะสมและมีสุขอนามัยส่วนบุคคลดี

สรุป ลักษณะของครูที่ดีมีดังนี้ มีความรักเมตตาต่อศิษย์ รักและศรัทธาต่อวิชาชีพครู มีความเป็นกัลยาณมิตร มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนสม่ำเสมอ มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความ

มุ่งมั่นและอุทิศเวลาในการทำงาน เป็นแบบอย่างที่ดี มีความสามารถในการบริหารและปกครอง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2.3 บทบาทของครู

ซิดซัย สนั่นเสียง (2529) กล่าวว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพครู คือผู้ที่จะมาเป็นครูได้ต้องมีการฝึกฝน ศึกษาจนเชี่ยวชาญเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะครูเป็นทั้งฐานะของบุคคลและวิชาชีพที่สังคมคาดหวังว่าจะต้องมีบทบาท ความสำคัญ และมีคุณลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นแบบอย่างได้นั่นเอง

บทบาทของครูตามแนวปฏิรูปการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 อ้างถึงใน มณฑกกาญจน์ ชลเพชร, 2548) ได้กล่าวไว้สรุปได้ดังนี้ รักการอ่าน รักการศึกษา ค้นคว้า ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัย มีความมั่นใจและศรัทธาในอาชีพครู มีความคิดเป็นของตัวเอง กล้าแสดงออก ประพฤติและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม ประกอบอาชีพมานะ บากบั่น มัธยัสถ์ อุดมอม ไม่เห็นแก่ความเจริญทางวัตถุ สนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ ฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานเข้ากลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเองและผู้อื่น มีคุณธรรมจริยธรรม เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รู้จักใช้สิทธิ์และพิทักษ์สิทธิรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม สนใจความแตกต่างในตัวของศิษย์แต่ละคน หาทางส่งเสริมและนำการเลือกวิชาและอาชีพแก่นักเรียนให้เหมาะสม ครูต้องมีความยุติธรรม และกล้าหาญ

วีระพันธ์ สุขพานิช (2548) กล่าวว่า ครูเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ โดยเฉพาะการยกระดับจิตใจหรือวิญญาณให้สูงขึ้นตามบรรทัดฐานของสังคมนั้นๆ ในปัจจุบันครูยังเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคม โดยผู้ที่เป็นครูต้องตระหนักในความเป็นมนุษย์ เป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ชี้ทางปัญญา เป็นผู้ทรงศาสตร์และศิลป์แห่งวิชาชีพครู และเป็นผู้ธำรงชาติ ทั้งนี้เพราะครูมีบทบาทสำคัญทั้งในการป้องกันเยาวชนของชาติ ครูเป็นผู้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้กับประเทศชาติ ครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ในฐานะและบทบาทของครู ส่งผลให้ครูมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กทั้งในด้านคุณธรรม สุนทรียภาพ บุคลิกลักษณะ และนิสัยใจคอ ความสามารถใฝ่รู้และเรียนรู้ ครูมิได้มีความหมายต่อเด็กเพียงเรื่องการเรียนการสอนเท่านั้น บุคลิกภาพและพฤติกรรมของครูจะเป็นแบบอย่างที่ดีฝังลึกลงในจิตสำนึกของเด็กที่จะซึมซับและสะสมไปตลอดชีวิต

สรุป ครูเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์เป็นผู้ชี้ทางปัญญาเป็นแบบอย่างที่ดี ในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

2.4 มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา

คือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อให้เกิดคุณภาพในการประกอบวิชาชีพ สามารถสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่ผู้รับบริการจากวิชาชีพได้ว่าเป็นบริการที่มีคุณภาพ ตอบสังคมได้ว่าการที่มีกฎหมายให้ความสำคัญกับวิชาชีพทางการศึกษาและกำหนดให้เป็นวิชาชีพควบคุม เนื่องจากเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะ ต้องใช้ความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญในการประกอบวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2546)

พระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546 มาตรา 49 กำหนดให้มีมาตรฐานวิชาชีพ 3 ด้าน ประกอบด้วย

1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ หมายถึง ข้อกำหนดสำหรับผู้ที่จะเข้ามาประกอบวิชาชีพ จะต้องมีความรู้และประสบการณ์วิชาชีพเพียงพอที่จะประกอบวิชาชีพ จึงจะสามารถขอรับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพเพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์พร้อมที่จะประกอบวิชาชีพทางการศึกษาได้

2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในวิชาชีพให้เกิดผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกับมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญในการประกอบวิชาชีพทั้งความชำนาญเฉพาะด้านและความชำนาญตามลำดับคุณภาพของมาตรฐานการปฏิบัติงาน หรืออย่างน้อยจะต้องมีการพัฒนาตามเกณฑ์ที่กำหนดว่ามีความรู้ความสามารถ และความชำนาญ เพียงพอที่จะดำรงสถานภาพของการประกอบวิชาชีพต่อไปได้หรือไม่ นั่นก็คือ การกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องต่อใบอนุญาตทุกๆ 5 ปี

3) มาตรฐานการปฏิบัติตน หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการประพฤติตนของผู้ประกอบวิชาชีพ โดยมีจรรยาบรรณของวิชาชีพเป็นแนวทางและข้อพึงระวังในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งชื่อเสียง ฐานะ เกียรติ และศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ ตามแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพที่คุรุสภาจะกำหนดเป็นข้อบังคับต่อไป หากผู้ประกอบวิชาชีพผู้ใดประพฤติผิดจรรยาบรรณ

ของวิชาชีพ ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นจนได้รับการร้องเรียนถึงคุรุสภาแล้ว ผู้นั้นอาจถูกคณะกรรมการมาตรฐานวิชาชีพวินิจฉัยชี้ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ 1) ยกข้อกล่าวหา 2) ตักเตือน 3) ภาคทัณฑ์ 4) พักใช้ใบอนุญาตที่กำหนดเวลาตามที่เห็นสมควร แต่ไม่เกิน 5 ปี และ 5) เพิกถอนใบอนุญาต (มาตรา 54)

มาตรฐานวิชาชีพครู มีดังนี้

1) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพ

มาตรฐานความรู้ มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางการศึกษาหรือเทียบเท่า หรือคุณวุฒิอื่นที่คุรุสภารับรอง โดยมีความรู้ดังต่อไปนี้ 1) ภาษาและเทคโนโลยีสำหรับครู 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) จิตวิทยาสำหรับครู 5) การวัดและประเมินผลการศึกษา 6) การบริหารจัดการในห้องเรียน 7) การวิจัยทางการศึกษา 8) นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษา 9) ความเป็นครู

มาตรฐานประสบการณ์ของครู ผ่านการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาตามหลักสูตรปริญญาทางการศึกษาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี และผ่านเกณฑ์การประเมินปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขคณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้ การฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ

2) มาตรฐานการปฏิบัติงาน

มาตรฐานที่ 1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ มาตรฐานที่ 2 ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้เรียน มาตรฐานที่ 3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ มาตรฐานที่ 4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง มาตรฐานที่ 5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ มาตรฐานที่ 6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลลัพท์ที่เกิดแก่ผู้เรียน มาตรฐานที่ 7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ มาตรฐานที่ 8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน มาตรฐานที่ 9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ มาตรฐานที่ 10 ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ มาตรฐานที่ 11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา มาตรฐานที่ 12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์

3) มาตรฐานการปฏิบัติตน

จรรยาบรรณต่อตนเอง

1) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องมีวินัยในตัวเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพและวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

2) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต และรับผิดชอบต่อวิชาชีพ เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

3) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริมให้กำลังใจ แก่ศิษย์ และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

4) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์และผู้รับบริการตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ

5) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

6) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำความผิดเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ

7) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

8) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

จรรยาบรรณต่อสังคม

9) ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตน เป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.4.2 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2545) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย มาตรฐานด้านคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานด้านการเรียนการสอน มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา โดยในส่วนของครูอยู่ในมาตรฐานด้านการเรียนการสอน มาตรฐานที่ 9 ครูมีคุณธรรม จริยธรรม มีวุฒิ/ความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบหมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับชุมชนได้ดีและมีครูพอเพียงและมาตรฐานที่ 10 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตอนที่ 3 ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิต

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของคุณภาพชีวิต แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต องค์ประกอบและดัชนีวัดคุณภาพชีวิต มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) เขียนไว้ว่า คุณภาพชีวิตประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คุณภาพ และชีวิต คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดี ลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ ชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะความเป็นอยู่ที่ดี

George และ Bereson (1980 อ้างถึงใน สุภางศ์ จันทวานิช และ วิศนี ศิลตระกูล, 2539) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตว่า หมายถึง มิติของการมีชีวิตที่ดี ประกอบด้วยความสุข ความพอใจในชีวิต ความนับถือตนเอง สุขภาพและสภาพการทำงานของร่างกาย และสภาวะทางเศรษฐกิจที่ดี

สวัสดิ์ ภูทอง (2544) คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาวะของการมีระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง โดยสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ในการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง ด้านเศรษฐกิจ สภาพสังคมวัฒนธรรม สภาพร่างกาย และสภาพจิตใจ

นพรัตน์ เรียบทวี (2548) คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตที่สมบูรณ์ในแง่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งเกิดจากการให้ความสำคัญและความพึงพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ตามสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เป็นอยู่ หรือได้รับโดยการรับรู้และตัดสินใจของมนุษย์ในช่วงเวลาหนึ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่เป็นผลรวม ทั้งเชิงภาววิสัยและอวัชวิสัย ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยมนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตในระดับใดนั้นสามารถเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐาน หรือเปรียบเทียบกับช่วงเวลาในอดีตที่ใช้เป็นหลักฐานในการเปรียบเทียบ

สรุป คุณภาพชีวิต หมายถึง ลักษณะการดำรงชีวิตของบุคคลที่ดี มีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งได้รับการตอบสนองต่อความต้องการด้านต่างๆ ที่เหมาะสม และเพียงพอ สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยพบว่าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต มี 3 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของ Maslow (Hierachy of need) ทฤษฎีสองปัจจัย (Two-Factor Theory) และทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ (Learned Needs Theory) โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

3.2.1 ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้น (Hierachy of Needs Theory)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นบุคคลเริ่มแรกที่ชี้ประเด็นความต้องการของมนุษย์ โดยมาสโลว์ (1968 อ้างถึงใน แสงรัตน์ เดชอุดม, 2543) มาสโลว์ได้ให้กรอบความคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้มี 3 ประการ คือ

1. บุคคลเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการ ซึ่งความต้องการมีอิทธิพลหรือเป็นเหตุจูงใจต่อพฤติกรรม ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการสนองตอบเท่านั้นที่เป็นเหตุจูงใจ ส่วนความต้องการที่ได้รับการสนองตอบแล้วจะไม่เป็นเหตุจูงใจอีกต่อไป
2. ความต้องการของบุคคลเป็นลำดับขั้นเรียงตามความสำคัญจากความต้องการพื้นฐานไปจนถึงความต้องการที่ซับซ้อน
3. เมื่อความต้องการลำดับต่ำได้รับการสนองตอบอย่างดีแล้วก็จะก้าวไปสู่ความต้องการลำดับที่สูงขึ้นต่อไป

ดังนั้น Maslow ได้จัดเรียงลำดับความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ จากระดับต่ำไปหาสูงที่สุด โดยจัดความต้องการของบุคคลเป็น 5 ชั้น ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) เป็นความต้องการลำดับต่ำสุดและเป็นพื้นฐานของชีวิต เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นความต้องการที่จะเกิดขึ้นหลังจากที่ความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองอย่างไม่ขาดแคลนแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการในเรื่องอื่นอีกต่อไป คือ ความต้องการความปลอดภัย สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจกอันตรายทั้งทางกายและจิตใจ

3. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เมื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและมั่นคงใน การงาน คนเราจะต้องการความรัก มิตรภาพ ความใกล้ชิดผูกพัน ต้องการเพื่อน การมีโอกาส สังสรรค์กับผู้อื่น ได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่ม

4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs) เมื่อความต้องการทางสังคมได้รับการตอบสนองแล้ว คนเราจะต้องการสร้างสถานภาพของตัวเองให้สูงเด่น มีความภูมิใจและสร้าง การนับถือตนเอง ชื่นชมในความสำเร็จของงานที่ทำ ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองและเกียรติยศ ความ ต้องการเหล่านี้ได้แก่ ยศ ตำแหน่ง ระดับเงินเดือนที่สูง งานที่ท้าทาย ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น มี ส่วนร่วมในการตัดสินใจในงาน โอกาสแห่งความก้าวหน้าในงานอาชีพ เป็นต้น

5. ความต้องการเติมเต็มความสมบูรณ์ในชีวิต (Self-actualization Needs) เป็นความต้องการ ระดับสูงสุดคือ ต้องการจะเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่มีปรารถนาสูงสุด ของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถ มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ และการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การก้าวสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้นในอาชีพและการงาน ฯลฯ

สรุป ความต้องการของมนุษย์ในด้านหลักๆคือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม ซึ่งความ ต้องการของมนุษย์นั้นมีการพัฒนาตามลำดับขั้น มนุษย์ทุกคนพยายามหาทางสนองตอบความ ต้องการตั้งแต่ระดับต่ำสุดเมื่อความต้องการขั้นต่ำสุดได้รับการตอบสนองจนเกิดความพึงพอใจ แล้ว ความต้องการขั้นที่สองจะเกิดขึ้น และเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจที่จะหาทางตอบสนอง ความต้องการนั้น เมื่อความต้องการขั้นที่สองได้รับการตอบสนองบรรลุเป้าหมายแล้วความ ต้องการขั้นที่สามจะถูกพัฒนาและกระตุ้นเป็นแรงจูงใจทำให้เกิดความต้องการ

3.2.2 ทฤษฎีสองปัจจัย (Two-Factor Theory)

เฟรดเดอริค เฮิร์ซเบิร์ก (Frederick Herzberg) ได้พัฒนาทฤษฎีการจูงใจซึ่งเป็นที่นิยม แพร่หลาย คือ ทฤษฎีสองปัจจัย ของเฮิร์ซเบิร์ก (Two-Factor Theory) โดยแบ่งเป็นปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม (พาฝัน วราวิทยา, 2545)

1. ปัจจัยจูงใจ (motivating factors) ได้แก่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงาน และทำให้ ผู้ปฏิบัติมีความพอใจในงาน ใช้ความพยายามและความสามารถทุ่มเทในการทำงานมากขึ้น

2. ปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม (hygiene factors) ได้แก่ สภาพ แวดล้อมของการทำงาน และวิธีการบังคับบัญชาของหัวหน้างาน ถ้าหากไม่เหมาะสมหรือ บกพร่องไป จะทำให้นุคคลรู้สึกไม่พอใจในงาน ซึ่งถ้ามีพร้อมสมบูรณ์ก็ไม่สามารถสร้างความ พพอใจในงานได้ แต่ยังคงปฏิบัติงานอยู่ เพราะเป็นปัจจัยที่ป้องกันความไม่พอใจในงานเท่านั้น ไม่ใช่ ปัจจัยที่จะส่งเสริมให้คนทำงานโดยมีประสิทธิภาพหรือผลผลิตมากขึ้นได้

3.2.3 ทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้ (Learned Needs Theory)

ทฤษฎีความต้องการจากการเรียนรู้(Learned Needs Theory) ของMcClelland (1974 อ้างถึงใน แสงรัตน์ อุดมเดช, 2543)

1. ความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) เป็นความต้องการที่จะทำงานได้ดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีมาตรฐานสูงขึ้นในชีวิต
2. ความต้องการอำนาจ (need for power) เป็นความต้องการที่จะมีส่วนควบคุม สร้างอิทธิพล หรือรับผิดชอบในกิจกรรมของผู้อื่น
3. ความต้องการความผูกพัน (need for affiliation) เป็นความต้องการที่จะรักษามิตรภาพและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้อย่าง

สรุป แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต จะพบว่า การที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆอย่างเพียงพอและเหมาะสมจะทำให้เกิดความพึงพอใจมาสู่มนุษย์ การได้รับสิ่งที่ต้องการจะนำมาสู่ความสุขความพอใจ สามารถดำรงชีวิตในสังคมและมีความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งก็หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นั่นเอง

3.3 องค์ประกอบและดัชนีวัดคุณภาพชีวิต

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอแยกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ องค์ประกอบและดัชนีวัดคุณภาพชีวิต มีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

มีนักวิชาการได้ให้คำอธิบายองค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้หลายท่าน ดังนี้

นิโคลัส เบนเนน (อ้างถึงใน นิศารัตน์ ศิลปะเดช, 2540) แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตได้ 2 ระดับ

1) ปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ความจำเป็นต่ำสุด อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า สุขภาพแข็งแรง ความมั่นคงและอิสระจากความไม่ถูกต้อง เศรษฐกิจ สังคมดี มีความสนใจการเมือง

2) ปัจจัยเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี คือ ค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมการเมือง สิ่งแวดล้อม มีความสามารถบรรลุถึงความปรารถนา มีจุดมุ่งหมายของชีวิต มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

จันทราและซาร์มา (อ้างถึงใน นิคาร์ตัน ศิลปะเดช, 2540) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่สำคัญ 5 องค์ประกอบ

- 1) มาตรฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง ระดับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคมจะสามารถเข้าถึงหรือบรรลุได้ ซึ่งแต่ละสังคมจะมีระดับหรือมาตรฐานที่แตกต่างกัน
- 2) ภาวะประชากร หมายถึง ขนาดหรือจำนวนประชากร โครงสร้าง การกระจายตัวและความหนาแน่น คุณลักษณะและสถานภาพของประชากรในสังคมมีอิทธิพลอย่างมากต่อลักษณะความเป็นอยู่ของประชากร
- 3) ระบบสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ระบบการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก
- 4) กระบวนการพัฒนา หมายถึง ขั้นตอนและวิธีการต่างๆ ที่รัฐใช้สร้างความกินดีอยู่ดีให้ประชาชนซึ่งต้องพัฒนาทั้ง 2 ด้านควบคู่กัน คือ ด้านประชากรมนุษย์และด้านวัตถุ
- 5) ทรัพยากร เป็นสิ่งที่มีคุณค่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และทำให้มนุษย์มีความสุขสมบูรณ์และสะดวกมากขึ้น

นิการ์ตัน ศิลปะเดช (2540) ได้สรุปองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จะต้องประกอบด้วยปัจจัยเหล่านี้เป็นพื้นฐาน คือ

- 1) ความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายและสติปัญญา ได้แก่ การมีอวัยวะต่างๆ ของร่างกายครบถ้วน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีพลังกำลังสามารถทำกิจการงานได้เช่นเดียวกับผู้อื่น มีระดับการพัฒนาการสติปัญญาเป็นปกติ สามารถศึกษาเล่าเรียน คิดไตร่ตรองหาเหตุผลต่างๆ รวมทั้งมีสามารถแก้ปัญหาได้
- 2) ความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจที่ดี มีอารมณ์แจ่มใส มั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิดง่าย โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม ไม่อิจฉาริษยา หรือพยาบาทผู้อื่น เป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารี พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้ตกยากหรือผู้เดือดร้อน
- 3) ความสมบูรณ์ทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความสามารถในการปรับตัว ยอมรับความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น
- 4) ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่างๆ ได้แก่ ปัจจัย 4 สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย การศึกษาการพักผ่อน เป็นต้น

Campbell (1976 อ้างถึงใน นพรัตน์ เรียบทวี, 2548) กล่าวถึง องค์ประกอบคุณภาพชีวิตไว้ 3 ประการ คือ

- 1) องค์ประกอบด้านกายภาพ ได้แก่ ปัจจัยมลภาวะ ความหนาแน่นของประชากรสภาพที่อยู่อาศัย
- 2) องค์ประกอบด้านสังคม ได้แก่ ปัจจัยทางการศึกษา สุขภาพอนามัย ความมั่นคงของครอบครัว
- 3) องค์ประกอบทางจิตวิทยา ได้แก่ ปัจจัยด้านความพึงพอใจ ความสำเร็จ หรือความผิดหวัง และความคับข้องใจในชีวิต

Ferran และ Power (1992 อ้างถึงใน นพรัตน์ เรียบทวิ, 2548) ได้วิเคราะห์ปัจจัยขององค์ประกอบคุณภาพชีวิต จึงได้สรุปองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเป็น 4 องค์ประกอบคือ

- 1) ด้านสุขภาพและหน้าที่ ประกอบด้วย สุขภาพของตนเอง ความเครียด การดูแลสุขภาพ การพักผ่อนทางร่างกาย เพศสัมพันธ์ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว การบำเพ็ญประโยชน์ การทำกิจกรรมในยามว่าง ความสามารถในการเดินทาง การสร้างความสุขในวัยสูงอายุ และอายุยืน
- 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย มาตรฐานการดำรงชีวิต การพึ่งพาตนเองด้านการเงินที่พักอาศัย การทำงาน เพื่อนบ้าน สภาพการณ์ของบ้านเมือง การได้รับการสนับสนุนทางจิตใจ และการศึกษา
- 3) ด้านจิตใจและวิญญาณ ประกอบด้วย ความพอใจในชีวิต ความสุขทั่วไป ความพอใจในตนเอง จุดมุ่งหมายในชีวิต ความสงบสุขของจิตใจ ความศรัทธาในศาสนา รูปร่างหน้าตาของตน
- 4) ด้านครอบครัว ประกอบด้วย ความสุขในครอบครัว ภาวะสุขของสมาชิกในครอบครัว บุตร และความสัมพันธ์กับผู้สมรส

3.3.2 ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต

การกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตคนไทยในปีพ.ศ.2529 เรียกว่า ความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ซึ่งข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ ข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงความต้องการต่ำสุดที่จะให้คุณภาพชีวิตของมนุษย์ดีขึ้นมาได้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม อย่างปกติสุขพอสมควร ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ โดยจัดเก็บข้อมูลทุกครัวเรือนของทุกหมู่บ้านในเขตชนบททั้งจังหวัด เป็นประจำทุกปี ซึ่งทำให้ทราบถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับครัวเรือน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ กิ่งอำเภอ และภาพรวมของจังหวัด ต่อมาสำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้พัฒนาเครื่องชี้วัดใหม่ ซึ่งครอบคลุมหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างดัชนีที่ใช้วัดเกี่ยวกับสังคมไทย เช่น ดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุข ดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ดัชนีการพัฒนาที่ยั่งยืน ดัชนีวัดภาวะสังคม ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต เป็นต้น

ดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุขสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาประเทศในระยะ 10-15 ปีข้างหน้าที่มีผู้สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ดัชนีวัดความอยู่เย็นเป็นสุข หมายถึง สภาวะที่คน อยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ ทั้งทางจิต กาย ปัญญา เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นองค์รวม และสัมพันธ์กันถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถอธิบายได้ 6 องค์ประกอบ มีดังนี้

1) การมีสุขภาพดี คือ สุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี คิดเป็นทำเป็น มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีสุขภาพจิตที่ดี ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ สมาธิ มีความเพียร คิดเป็น ทำเป็น มีความเป็นเหตุเป็นผล มีทักษะในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัวได้อย่างเต็มศักยภาพ

2) เศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง คือ การมีสัมมาชีพ เศรษฐกิจเข้มแข็ง ความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ มีรายได้ที่เพียงพอและเป็นธรรมจากการทำงาน หรือการมีงานที่ดี มีความมั่นคง ได้รับความปลอดภัยในการทำงาน

3) ครอบครัวอบอุ่น คือ การมีบทบาทครอบครัวที่เหมาะสม สัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว สภาพครอบครัวที่สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีความรักความผูกพันต่อกันสามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของความเป็นไทย เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และเพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน

4) ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนพึ่งตนเอง และเกื้อกูลกัน การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนสามารถบริหารจัดการชุมชนและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง ประชาชน องค์กรในชุมชนร่วมมือกันช่วยเหลือเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งมีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อกูลกันในชุมชนมีการสื่อสารและกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณค่าประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและเอกลักษณ์ความเป็นไทย

5) สภาพแวดล้อมดี มีระบบนิเวศสมดุล คือ ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ระบบนิเวศสมดุล มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน และการบริหารสาธารณูปโภคที่พอเพียง ตลอดจนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีสภาพแวดล้อมที่มีคุณภาพ

6) สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล คือ การมีสำนึกประชาธิปไตย มีความสมานฉันท์

ทางสังคม มีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพ ยอมรับและเคารพในศักดิ์ศรี ประพฤติ ปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง เคารพในสิทธิหน้าที่ของคนอื่น มีระเบียบวินัย ระบบการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมาภิบาลที่รัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันบริหารจัดการประเทศให้เกิดความโปร่งใสคุ้มค่า กระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม

สำหรับดัชนีชี้วัดในต่างประเทศ เริ่มตั้งแต่ทศวรรษ 1960 องค์การระหว่างประเทศต่างๆ ให้ความสนใจพัฒนาตัวชี้วัดทางสังคมใหม่ๆ เพื่ออธิบายผลการพัฒนาประเทศแทนการใช้เครื่องชี้วัด GDP อย่างเดียว โดยเริ่มจากการวัดและรายงานเครื่องชี้วัดภาวะสังคม เน้นความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชากร ระดับการศึกษา สุขภาพ เป็นต้น ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นแนวคิดการวัดคุณภาพชีวิตหรือความเป็นอยู่ที่ดี ได้แก่ ดัชนีวัดการพัฒนาคคน พัฒนาโดยสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ มีแนวคิดการพัฒนาคคนใน 3 มิติ ทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา และเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ การมีชีวิตที่ยืนยาวและมีสุขภาพดี การศึกษา ดัชนีวัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน ดัชนีวัดการอยู่ดีมีสุขของเด็กและเยาวชน ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต เป็นต้น ส่วนของดัชนีวัดคุณภาพชีวิตนั้นได้มีการพัฒนาแบบวัดคุณภาพชีวิตโดย UNESCAP ซึ่งมองคุณภาพชีวิตในภาพรวม ในฐานะที่เป็นภาพรวมขององค์ประกอบต่างๆ ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีระดับที่แตกต่างออกไปเป็นระดับของการมีชีวิตที่เป็นผลรวมจากองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 7 ด้าน คือ สุขภาพ การใช้สติปัญญา ชีวิตการทำงาน ชีวิตครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม

สรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเริ่มจากการที่มีสุขภาพที่ดี มีร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาดีสมดุล เข้าถึงหลักศาสนา มีคุณธรรมนำความรู้ มีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนรวม สามารถคิดและทำได้ถูกต้องและมีเหตุผล มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีรายได้และหลักประกัน มีความมั่นคงในชีวิต ครอบครัวอยู่ด้วยความรักความอบอุ่นและมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน มีสิทธิเสรีภาพ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

จะพบว่าเกณฑ์หรือดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิต ที่แต่ละหน่วยงานสร้างขึ้นมานั้นเป็นการศึกษาและประเมินคุณภาพชีวิตทั้งระดับชาติ และระดับบุคคล ในส่วนของการประเมินคุณภาพชีวิตได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านจิตวิสัย (Subjective) และองค์ประกอบด้านวัตถุวิสัย (Objective) การประเมินทางด้านวัตถุวิสัย เป็นการศึกษานบนพื้นฐานของข้อมูลทางด้านรูปธรรมที่มองเห็นได้ นับได้หรือวัดได้ การประเมินด้านจิตวิสัยนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานทางจิตวิทยา โดยวัดจากการสอบถามความรู้สึกและเจตคติต่อประสบการณ์ของชีวิต ซึ่งจะพบว่าคุณภาพชีวิตนั้น

ขึ้นอยู่กับบุคคล สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การที่บุคคลจะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นจะต้องประกอบด้วยหลายๆปัจจัยที่รวมกันเข้าอย่างกลมกลืนและเหมาะสม

ตอนที่ 4 ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู

สาระในตอนนี้ได้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายและองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู มีรายละเอียดดังนี้

4.1. ความหมายของคุณภาพชีวิตของครู

สุวรรณ จันทสาร (2543) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตครู หมายถึง การมีชีวิตอย่างมีคุณภาพ ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุขในการทำงาน มีชีวิตครอบครัวที่มีความสุข มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลในสังคม และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

ชิตชัย สนั่นเสียง (2549) ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตครู หมายถึง ระดับสภาพของการดำเนินชีวิตของครูตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตทางด้าน อายุแรกสมรส จำนวนบุตร สมาชิกในครอบครัว ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย รายได้ การศึกษา และอาหาร ซึ่งครูสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

พรพรรณ ศรีทอง (2533) ได้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตครู หมายถึง การดำรงชีวิตของครูตามสภาพความเป็นจริง ในปัจจุบันตามปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิต 8 ประการ คือ อาหาร และโภชนาการ ที่อยู่อาศัย การได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การทำงาน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและสังคม และการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น

พาฝัน วราวิทยา (2545) คุณภาพชีวิตครู หมายถึง สภาวะการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของครูพลศึกษาในด้านต่างๆ ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ด้านเพื่อนร่วมงาน ด้านนันทนาการ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านคุณธรรม

สรุป คุณภาพชีวิตของครู หมายถึง ลักษณะการดำรงชีวิตที่ดีของครู ซึ่งได้รับการตอบสนองต่อความต้องการในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์และจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม อย่างเพียงพอและเหมาะสม ทำให้ครูสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.2 องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู

ชิตชัย สนั่นเสียง (2529) พบว่าการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมี 9 ด้าน คือ อายุแรกสมรส จำนวนบุตร การศึกษา เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัยรายได้ ที่อยู่อาศัย อาหาร สมาชิกในครอบครัว

พรพรรณ ศรีทอง (2533) ปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตมี 8 ประการคือ

1. คุณภาพชีวิตด้านอาหารและโภชนาการ หมายถึง การได้รับสารอาหารครบถ้วนและเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ทำให้ร่างกายมีน้ำหนักและส่วนสูงได้สัดส่วนตามเกณฑ์มาตรฐาน คือมีค่าระหว่าง 20-24.9 กิโลกรัม/ตารางเมตร เมื่อใช้สูตรการคำนวณ (น้ำหนักเป็นกิโลกรัม)หาร(ส่วนสูงเป็นเมตร)
2. คุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การมีสิทธิครอบครองบ้านพักอาศัยมีสภาพแวดล้อมตามเกณฑ์สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม คือ มีบริเวณบ้านที่น้ำไม่ขังและไม่ท่วม มีที่ทิ้งขยะเป็นสัดส่วน ปราศจากมลภาวะรบกวน (กลิ่นเหม็นและฝุ่นละออง) และมีพื้นที่เพียงพอต่อการใช้สอยของสมาชิกภายในบ้าน
3. คุณภาพชีวิตด้านการได้รับบริการทางสังคม หมายถึง การได้รับบริการจากหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในด้านสุขภาพอนามัย ด้านวิชาการ ด้านการคมนาคมและสวัสดิการต่าง ๆ
4. คุณภาพชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง การมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทั้งด้านที่อยู่อาศัย ด้านอาชญากรรมและด้านการจราจร
5. คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน หมายถึง การปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของครูด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคลากรภายในโรงเรียน และกับผู้บังคับบัญชาที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
6. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง การไม่มีปัญหาการขัดแย้งกันของครูกับสมาชิกภายในครอบครัว
7. คุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและสังคม หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของครูเพื่อพัฒนาโรงเรียน ชุมชน หมู่บ้านและวัด
8. คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น หมายถึง การดำเนินชีวิตของครูตามหลักพุทธศาสนา ด้วยการลด ละ เลิกอบายมุขต่าง ๆ รวมทั้งการสวดมนต์ไหว้พระและนั่งสมาธิก่อนนอน และการถือปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานเกี่ยวกับการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ

สมกิจ กิจพูนวงศ์ (2539) วัดคุณภาพชีวิตของครูโดยพิจารณาจากแนวคิดของเดย์ 13 มิติ ประกอบด้วย

1. ครอบครัว หมายถึง ความพึงพอใจในชีวิตของครู ด้านคู่ครอง บุตร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ที่อยู่อาศัย ความสะดวกสบายในการเดินทาง รวมถึงสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย
2. การงานอาชีพ หมายถึง ความพึงพอใจในการทำงานอาชีพ สถานที่ทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ชั่วโมงการทำงาน รายได้ ความมั่นคงของงาน และโอกาสก้าวหน้าในการงานของครู
3. ชีวิตสังคม หมายถึง ความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตในสังคมของครู ได้แก่ การมีเพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน การพบปะสังสรรค์ และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสังคม
4. การพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการพักผ่อนหย่อนใจของครู ด้านสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ความสะดวกสบายในการเดินทางไปยังสถานที่พักผ่อน กิจกรรมที่ทำงานอดิเรก การบันเทิง
5. สุขภาพอนามัย หมายถึง ความพึงพอใจในสุขภาพของตนเอง การเจ็บป่วยการดูแลสุขภาพของครู
6. การสาธารณสุข หมายถึงความพึงพอใจของครูในการรับบริการด้านสุขภาพจากสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน แพทย์ ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา และเวชภัณฑ์
7. การบริโภคสินค้าและบริการ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริโภคสินค้าของครู ได้แก่ การเลือกซื้อ คุณภาพ ราคา สภาพร้าน มารยาทผู้ขาย ความพึงพอใจในการให้บริการของผู้ขาย
8. การครอบครองทรัพย์สิน หมายถึง ความพึงพอใจในการครอบครองทรัพย์สินของครู ได้แก่ บ้าน เครื่องอำนวยความสะดวกในบ้าน ยานพาหนะส่วนตัว เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ การออมทรัพย์ และการลงทุนต่างๆ
9. ทักษะภาพเกี่ยวกับตนเอง หมายถึง ความพึงพอใจในตนเองของครู เช่น ความล้มเหลว ผลเป้าหมายชีวิต ความสามารถในการเข้ากับผู้อื่นได้ การยอมรับนับถือจากผู้อื่น ระดับการศึกษาที่สำเร็จ ความเชื่อมั่นในตนเอง
10. ความเชื่อและศาสนา หมายถึง ความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือ การปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา ความเชื่อส่วนตัวที่ใช้ในการดำเนินชีวิต การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของครู
11. ความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน หมายถึง ความพึงพอใจของครูในด้านการป้องกันสาธารณภัย ระบบสาธารณสุขโรค คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระบบการจราจร

12. ความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐบาล หมายถึง ความพึงพอใจในนโยบายและการปฏิบัติของ รัฐบาลด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การทหาร การส่งเสริมการลงทุน การ แก้ปัญหาการว่างงาน นโยบายเรื่องการศึกษา

13. ความรู้สึกเกี่ยวกับประเทศของตน หมายถึง ความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตใน เมืองไทย โอกาสในการรับรู้ข่าวสาร ความเป็นมิตรของคนไทย ความรับผิดชอบ การอนุรักษ์ ธรรมชาติ คุณภาพการศึกษาที่รัฐจัดให้ กฎหมายและศาลไทย โอกาสประสบความสำเร็จในชีวิต ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

โกศล ศรีวรกุล (2541) ได้วัดคุณภาพชีวิตของครูโดยพิจารณาจากองค์ประกอบของ เกอร์นาดูและดูเชค ซึ่งมีดังนี้

1. ประสิทธิภาพการทำงานของร่างกาย หมายถึง การเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อทำกิจกรรม ต่างๆ การดูแลตนเอง และความสามารถในการประกอบกิจกรรมที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสรีรวิทยา ประกอบด้วยโครงสร้างทางร่างกาย โครงสร้าง ทางเคมีและองค์ประกอบของพลังงาน การออกกำลังกาย

2. สถานภาพทางอารมณ์ หมายถึง ความพึงพอใจในตนเอง มีความเข้าใจและพึงพอใจ ต่อผู้อื่น รู้จักควบคุมอารมณ์

3. การมีส่วนร่วมทางสังคม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและสาเหตุของ ปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและ ปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการประเมินและติดตามผล

4. ความสามารถทางปัญญา หมายถึง ความจำ ความว่องไวและมีความสามารถในการ ตัดสินใจ

5. ความตระหนักในเรื่องสุขภาพส่วนบุคคล คือ การประเมินผลทางด้านสุขภาพจาก ความเจ็บป่วยว่าอยู่ในระดับใด

แสงรัตน์ อุดมเดช (2543) ได้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตครูมี 10 ด้าน ตามลำดับความ ต้องการของมาสโลว์มีดังนี้

1. คุณภาพชีวิตด้านอาหารและโภชนาการ หมายถึง การรับรู้จำนวนวันต่อสัปดาห์ในการ บริโภคอาหารหลัก 5 หมู่ รวมถึงการรับประทานอาหารสารอาหารครบถ้วนและเพียงพอต่อความ ต้องการของร่างกาย

2. คุณภาพชีวิตด้านเครื่องนุ่งห่ม หมายถึง การรับรู้จำนวนวันต่อสัปดาห์ในการบริโภค อาหารหลัก 5 หมู่ รวมถึงการรับประทานอาหารสารอาหารครบถ้วนและเพียงพอต่อความต้องการ ของร่างกาย

3. คุณภาพชีวิตด้านสภาวะแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัย หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัย คือ การมีกลิ่นเหม็นรบกวน การมีเสียงรบกวน การมีมุงหรือแมลงวันชุกชุม

4. คุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย หมายถึง การรับรู้การมีสุขภาพกายดี ไม่เจ็บป่วยบ่อยและมีไม่เจ็บป่วยด้วยโรคที่สามารถป้องกันได้ด้วยการฉีดวัคซีน

5. คุณภาพชีวิตด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมายถึง การรับรู้การมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินทั้งด้านที่อยู่อาศัย และด้านอาชญากรรม

6. คุณภาพชีวิตด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง การรับรู้การไม่มีปัญหาการขัดแย้งกันของครู กับสมาชิกภายในครอบครัว การมีเวลาให้กับครอบครัว ความห่วงใยระหว่างกันภายในครอบครัว และการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันภายในครอบครัว

7. คุณภาพชีวิตด้านการได้รับบริการขั้นพื้นฐานทางสังคม หมายถึง การรับรู้การได้รับบริการจากหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านสุขภาพอนามัยและสวัสดิการต่างๆ

8. คุณภาพชีวิตด้านความพอใจในการทำงาน หมายถึง การรับรู้การปฏิบัติงานที่รับผิดชอบของครูด้วยการมีมนุษยสัมพันธ์กับบุคลากรภายใน ภายนอก และชุมชน ที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน การได้รับการยอมรับ หรือชมเชยจากเพื่อนร่วมงาน จากหน่วยงานราชการอื่น ๆ สมาชิกในครอบครัว ชุมชน การมีโอกาสแสดงความรู้ความสามารถ มีค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับความรับผิดชอบ มีความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานในหน้าที่ของครู และมีความอิสระในการทำงาน

9. คุณภาพชีวิตด้านการได้รับบริการการศึกษา หมายถึง การรับรู้ความถี่ในการเข้ารับการศึกษอาบรมด้านต่าง ๆ ความถี่ในการศึกษาต่อเพื่อคุณวุฒิทางการศึกษา ความถี่ในการเข้าร่วมประชุมอบรม หรือการผลิตสื่อเพื่อประกอบการสอน และความถี่ในการได้รับการศึกษาในสิ่งที่ตนสนใจด้านใดก็ได้

10. คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น หมายถึง การรับรู้การดำเนินชีวิตของครูในความสม่ำเสมอในการประกอบศาสนากิจทางศาสนา การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การใช้จ่ายทรัพย์สินในพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี ตามวัฒนธรรม การร่วมมือในการจัดกิจกรรมภายในหมู่บ้านหรือชุมชน และการบริจาคเงินให้แก่มูลนิธิเพื่อการกุศลหรือกองทุนสงเคราะห์

สุวรรณ จันทสาร (2543) ได้องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตครู คือ

1. คุณภาพชีวิตด้านส่วนตัว ประกอบด้วย

1.1 การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ ได้แก่ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ออกกำลังกายสม่ำเสมอ การดูแลรักษาสุขภาพของตนเองพักผ่อนให้เพียงพอเหมาะสม ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรม และมีที่อยู่อาศัยมั่นคงแข็งแรง

1.2 การมีสุขภาพจิตดี ได้แก่ รู้จักเข้าใจตนเอง รู้จักและเข้าใจบุคคลอื่น สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความเป็นตัวของตัวเอง ยอมรับข้อดีบกพร่องของตนเอง และรู้จักวิธีเผชิญปัญหาที่เหมาะสม

2. คุณภาพชีวิตด้านการทำงาน ประกอบด้วย ลักษณะงานที่ได้รับมอบหมาย คุณภาพชีวิตด้านครอบครัว ได้แก่ การให้ความรักเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว การเคารพในสิทธิของครอบครัว การให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาครอบครัว และการให้อภัยซึ่งกันและกัน คุณภาพชีวิตด้านสังคม ได้แก่ การมีสัมพันธภาพที่ดีกับสมาชิกในสังคม และการให้ความร่วมมือในการพัฒนาสังคม

สรุป องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู ประกอบด้วย

1. ด้านร่างกาย ประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนอย่างเพียงพอ

2. ด้านอารมณ์และจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่าง ๆ การมีความอดทน การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตใจเข้มแข็ง การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความสามารถจัดการกับอารมณ์ การปฏิบัติตามหลักศาสนา

3. ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีความรู้สามารถในการปฏิบัติงาน การมีภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นคงก้าวหน้าในการหน้าที่การงาน การมีภาระงานที่เหมาะสม การปฏิบัติตามตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร การมีจิตใจมุ่งศรัทธาต่อการประกอบวิชาชีพครู

4. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีรายได้ การไม่มีหนี้สินการประหยัดและการเงินออม

5. ด้านสังคม ประกอบด้วย การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม การมีความสามัคคี การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การมีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงปลอดภัย

ตอนที่ 5 แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้การศึกษาและการพัฒนาตัวบ่งชี้

การนำเสนอสาระในตอนนี้ได้แยกเป็น 6 หัวข้อ ได้แก่ ความหมายของตัวบ่งชี้ ลักษณะของตัวบ่งชี้ ประเภทของตัวบ่งชี้ คุณสมบัติที่ดีของตัวบ่งชี้ การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา และประโยชน์ของตัวบ่งชี้

5.1.1 ความหมายของตัวบ่งชี้

จอมทัพ ขวัญราช (2548) ตัวบ่งชี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Indicators หมายถึง สิ่งที่แสดงสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป ในภาษาไทยมีผู้นำคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า "ตัวบ่งชี้" มาใช้หลายคำ เช่น ดัชนี ตัวชี้ ตัวชี้วัด เครื่องชี้วัด เป็นต้น ส่วนความหมายของตัวบ่งชี้ได้มีผู้ให้ความหมายแตกต่างกันดังนี้

Oxford Dictionary (1989 อ้างถึงใน วันเพ็ญ ผ่องกาย, 2549) ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ หมายถึงสิ่งที่บ่งชี้หรือบอกทิศทางไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Indicators as the which points out or directs attention to something)

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2541) ให้ความหมายตัวบ่งชี้ว่า หมายถึง องค์ประกอบที่มีค่าแสดงถึงลักษณะหรือปริมาณของสภาพการศึกษา ปัจจัยการดำเนินงานหรือผลผลิตจากระบบการศึกษาน จุดเวลาหรือช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ให้สารสนเทศเป็นองค์รวมอย่างกว้าง ๆ แต่มีความแม่นยำไม่มากนักน้อยและชัดเจนเพียงพอที่จะใช้ในการเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือใช้ในการประเมินหรือบอกความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการศึกษาได้

เอมอร จังศิริพรกรณ์ (2541) ตัวบ่งชี้ คือ สารสนเทศเชิงปริมาณหรือตัวประกอบตัวแปรที่บ่งบอกถึงสิ่งที่ต้องการตรวจสอบหรือสถานการณ์สะท้อนลักษณะการดำเนินงานทำให้สามารถวินิจฉัยชี้ภาวะและช่วยชี้บทบาทหน้าที่ตลอดจนปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง

ศิริชัย กาญจนวาสี (2545) ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้ซึ่งใช้บ่งบอกสถานภาพ หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงาน

สรูป ความหมายของตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ หมายถึง สารสนเทศองค์ประกอบหรือตัวแปรที่บ่งบอกปริมาณเชิงสัมพันธ์หรือสภาวะของสิ่งที่มุ่งวัดในเวลาใดเวลาหนึ่งการนำตัวแปรมาสัมพันธ์กันทำให้เห็นภาพเหตุการณ์ที่ต้องการศึกษา

5.1.2 ลักษณะของตัวบ่งชี้

ตามแนวคิดของ Johnstone (1981 อ้างถึงใน วรณี แกมเกตุ, 2540) มี 5 ประการ ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้สามารถให้สารสนเทศเกี่ยวกับสิ่ง หรือสภาพที่ศึกษาอย่างกว้าง ๆ ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในด้านสังคมศาสตร์ให้สารสนเทศที่ถูกต้องแม่นยำไม่มากนักน้อยแต่ไม่จำเป็นต้องถูกต้องแม่นยำแน่นอนอย่างละเอียดถี่ถ้วน

2. ตัวบ่งชี้ที่มีลักษณะที่แตกต่างไปจากตัวแปร เนื่องจากตัวบ่งชี้ที่เกิดจากการรวมตัวแปรหลาย ๆ ตัวที่มีความสัมพันธ์กันเข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของสิ่ง หรือสภาพที่ต้องการศึกษา แต่ตัวแปรจะให้สารสนเทศของสิ่งหรือสภาพที่ต้องการศึกษาเพียงด้านเดียวเพราะว่ามีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง เช่น อัตราส่วนของครูต่อนักเรียน

3. ตัวบ่งชี้จะต้องกำหนดเป็นปริมาณ ตัวบ่งชี้ต้องแสดงสภาพที่ศึกษาเป็นค่าตัวเลข หรือปริมาณเท่านั้น ในการแปลความหมายค่าของตัวบ่งชี้จะต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นในการสร้างตัวบ่งชี้จะต้องมีการกำหนดความหมายและเกณฑ์ของตัวบ่งชี้อย่างชัดเจน

4. ตัวบ่งชี้จะเป็นค่าชั่วคราว จะมีค่า ณ จุดเวลา หรือช่วงเวลานั้น ๆ เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ค่าตัวบ่งชี้ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้

5. ตัวบ่งชี้เป็นหน่วยพื้นฐานสำหรับการพัฒนาทฤษฎี ดังนั้น Johnstone จึงได้เสนอแนะให้นักวิจัยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นตัวบ่งชี้เป็นหน่วยพื้นฐานสำหรับการวิจัยเพื่อสร้างทฤษฎี

5.1.3 ประเภทของตัวบ่งชี้

เนื่องจากการศึกษามีขอบข่ายกว้างขวางจึงมีการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ขึ้นกับวิธีการและเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนก นงลักษณ์ วิรัชชัย (2541) จึงสรุปเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดประเภทได้ 7 แบบ ดังนี้

1. การจัดแยกประเภทตามทฤษฎีระบบ ตัวบ่งชี้การศึกษาแบ่งตามทฤษฎีระบบได้ 3 ประเภท คือ

1.1 ตัวบ่งชี้ด้านปัจจัย (input indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงปัจจัยป้อนของระบบการศึกษา เช่น ความเสมอภาคของการเข้ารับการศึกษา

1.2 ตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ (process indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงวิธีการดำเนินงานงานขั้นตอนต่างๆในระบบการศึกษา

1.3 ตัวบ่งชี้ด้านผลผลิต (output indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงถึงผลลัพธ์ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา เช่น ความพึงพอใจต่อระบบการศึกษา

2. การจัดแยกประเภทตามลักษณะนิยาม ในกระบวนการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ ต้องมีการให้นิยามตัวบ่งชี้ลักษณะการให้นิยามแตกต่างกันทำให้นักวิชาการแบ่งประเภทตัวบ่งชี้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

2.1 ตัวบ่งชี้แบบอัตนัย (subjective indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่ใช้ในกรณีที่นักวิชาการยังมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาไม่มากนัก หรือใช้ในกรณีที่มีการให้นิยามตัวบ่งชี้ไว้ยังไม่ชัดเจนเพื่อใช้ในการศึกษาเฉพาะเรื่องตามที่นักวิจัยกำหนดนิยามเฉพาะการศึกษาครั้งนั้น

2.2 ตัวบ่งชี้แบบปรนัย (objective indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่มีการให้นิยามไว้ชัดเจนและไม่มีส่วนที่ต้องใช้วิจารณญาณของนักวิชาการแต่อย่างใด ตัวบ่งชี้ประเภทนี้มักใช้ในการประเมินการติดตามและการเปรียบเทียบระบบการศึกษาที่เป็นการศึกษาในระดับนานาชาติ

3. การจัดแยกประเภทตามวิธีการสร้าง การจำแนกตามวิธีการสร้างนี้สอดคล้องกับ Johnstone (1981) และ กมล สุตประเสริฐ (2543) ตัวบ่งชี้การศึกษาแบ่งตามวิธีการสร้างได้เป็น 3 ประเภท คือ

3.1 ตัวบ่งชี้ตัวแทน (representative indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นจากตัวแปรเพียงตัวแปรให้เป็นตัวแทนตัวแปรอื่นๆที่บอกลักษณะหรือปริมาณของสภาพที่ต้องการศึกษาได้ ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ใช้กันมากในการวิจัยในระยะแรกๆแต่ปัจจุบันนี้ใช้กันน้อยลง ซึ่งเนื่องจากตัวบ่งชี้ประเภทนี้มีความเที่ยงและความตรงต่ำเพราะเป็นการใช้ตัวบ่งชี้เพียงตัวเดียวแสดงลักษณะสิ่งที่ต้องการศึกษา

3.2 ตัวบ่งชี้แยก (disaggregative indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่มีสถานะคล้ายตัวแปรหรือตัวบ่งชี้ย่อยโดยตัวบ่งชี้ย่อยแต่ละตัวและบ่งชี้ลักษณะหรือปริมาณของสภาพที่ต้องการศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

3.3 ตัวบ่งชี้รวมหรือตัวบ่งชี้ตัวประกอบ (composite indicators) เป็นตัวบ่งชี้ที่เกิดจากการรวมตัวแปรทางการศึกษาหลายๆตัวเข้าด้วยกัน โดยให้ความสำคัญของตัวแปรตามที่เป็นจริงตัวแปรชนิดนี้ให้สารสนเทศที่มีคุณค่ามีความเที่ยงและความตรงสูงมากกว่าสองประเภทแรกจึงเป็นตัวบ่งชี้ที่มีประโยชน์ต่อการวางแผนการศึกษา การกำกับ ติดตามดูแล การประเมินการศึกษาและเป็นที่ยอมรับใช้มากในปัจจุบัน

4. การจัดแยกประเภทตามลักษณะตัวบ่งชี้ที่ใช้สร้างตัวบ่งชี้ ลักษณะตัวแปรที่นำมาสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษามีลักษณะแตกต่างกันแบ่งได้หลายประเภท ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

4.1 การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้การศึกษาตามระดับการวัด วิธีนี้จัดแยกได้เป็น 4 ประเภท คือ ตัวบ่งชี้นามบัญญัติ (Nominal indicators) ตัวบ่งชี้เรียงลำดับ (Ordinal indicator) ตัวบ่งชี้อันตรภาคชั้น (Interval indicators) และตัวบ่งชี้อัตราส่วน (Ratio indicators)

4.2 การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้การศึกษาตามประเภทของตัวแปร วิธีนี้จัดแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ตัวบ่งชี้สต็อก (stock indicators) จะแสดงถึงสภาวะหรือปริมาณของระบบการศึกษา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง และตัวบ่งชี้การเคลื่อนไหว (flows indicators) จะแสดงถึงสภาวะที่เป็นพลวัตในระบบการศึกษา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

4.3 การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้การศึกษาตามคุณสมบัติทางสถิติของตัวแปร วิธีนี้จัดแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับการแจกแจง (distributive indicators) เป็น

ค่าสถิติบอกลักษณะการกระจายของข้อมูล และตัวบ่งชี้ไม่เกี่ยวกับการแจกแจง (non-distributive indicators) เป็นค่าสถิติที่บอกลักษณะค่ากลาง

5. การจัดแยกประเภทตามลักษณะค่าของตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้การศึกษาแบ่งตามลักษณะของตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1 ตัวบ่งชี้สมบูรณ์ (absolute indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่ค่าตัวบ่งชี้บอกปริมาณที่แท้จริงและมีความหมายในตัวเอง เช่น จำนวนครู ใช้ในการเปรียบเทียบในกรณีที่ระบบมีขนาดและศักยภาพเท่ากัน

5.2 ตัวบ่งชี้สัมพันธ์หรือตัวบ่งชี้อัตราส่วน (relative or ratio indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีค่าตัวบ่งชี้เป็นปริมาณเทียบเคียงกับค่าอื่น

6. การจัดแยกประเภทตามฐานการแปลความหมาย ในกระบวนการสร้างตัวบ่งชี้ต้องมีการกำหนดนิยามและเกณฑ์ที่ใช้ตลอดจนการแปลความหมายตัวบ่งชี้ทางการศึกษาแบ่งตามมาตรฐานในการเปรียบเทียบเพื่อตีความ แปลความหมาย ตัวบ่งชี้ ได้เป็น 3 ประเภทคือ

6.1 ตัวบ่งชี้อิงกลุ่ม (norm-referenced indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกลุ่ม

6.2 ตัวบ่งชี้อิงเกณฑ์ (criterion referenced indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

6.3 ตัวบ่งชี้อิงตน (self-referenced indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการแปลความหมายเทียบกับสภาพเดิม ณ จุด หรือช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

7. การจัดแยกประเภทตามลักษณะการใช้ตัวบ่งชี้ สารสนเทศเกี่ยวกับสภาพของระบบการศึกษาในรูปแบบตัวบ่งชี้การศึกษาที่นำไปใช้ในกระบวนการบริหารจัดการและการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะในด้านการวางแผน การประเมินผลการศึกษา ดังนั้นการจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้ตามลักษณะการใช้ประโยชน์จึงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

7.1 ตัวบ่งชี้แสดงความหมาย (expressive indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการใช้ประโยชน์ เพื่อบรรยายสภาพของระบบการศึกษา

7.2 ตัวบ่งชี้ทำนาย (predictive indicators) หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่มีการใช้ประโยชน์เพื่อทำนาย

ตัวบ่งชี้ประเภทต่างๆที่ได้จากการจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้ทั้ง 7 แบบที่กล่าวมาเป็นตัวบ่งชี้ที่พบและใช้ในวงการศึกษา นอกจากนี้ยังมีตัวบ่งชี้ที่เกิดจากการจัดแยกโดยใช้เกณฑ์ในการจัดแยกประเภทแบบผสมผสาน

การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้ที่สำคัญอีกแบบหนึ่งคือ การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้ตามสาขา หรือเนื้อหาสาระ เนื่องจากตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการในศาสตร์ทุกสาขา ไม่ใช่ เฉพาะสาขาการศึกษาเท่านั้น การจัดแยกประเภทตัวบ่งชี้ตามเนื้อหาสาระนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ที่ แน่นนอนตายตัว ขึ้นอยู่กับความสนใจและจุดมุ่งหมายในการพัฒนาตัวบ่งชี้

5.1.4 คุณสมบัติที่ดีของตัวบ่งชี้

นางลักษณ วิรัชชัย (2541) ได้ให้ตัวอย่างบ่งชี้ทางการศึกษาที่มีคุณภาพไว้ ดังนี้ ตัวบ่งชี้ ทางการศึกษาที่มีคุณภาพซึ่งจะใช้เป็นสารสนเทศในการบริหารและการจัดการระบบการศึกษา ควรีคุณสมบัติที่สำคัญ 4 ประการ

1. ควรมีความทันสมัย ทันเหตุการณ์ เหมาะสมกับเวลาและสถานที่ สารสนเทศที่ได้จาก ตัวบ่งชี้การศึกษาต้องสามารถบอกถึงสถานะ และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง หรือสภาพปัญหาที่ เกิดขึ้นในอนาคตได้ทันเวลาให้ผู้บริหารสามารถดำเนินการแก้ปัญหาได้ทันท่วงที

2. ควรมีตรงกับความต้องการ หรือจุดมุ่งหมายของการทำงาน ตัวบ่งชี้การศึกษาที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายการศึกษา ไม่ควรจะมีลักษณะเป็นแบบเดียวกับตัวบ่งชี้การศึกษาที่ สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการบรรยายสภาพระบบการศึกษา แต่อาจจะมีตัวบ่งชี้ย่อยบางตัว เหมือนกันได้

3. ควรมีความตรง ความเที่ยง ความเป็นปรนัย และใช้ปฏิบัติได้จริง คุณสมบัติข้อนี้มีความสำคัญมากในการสร้างหรือการพัฒนาตัวบ่งชี้ การศึกษา จึงต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของ ตัวบ่งชี้การศึกษาทุกครั้ง

4. ควรมีเกณฑ์การวัด (Measurement Rules) ที่มีความเป็นกลาง มีความเป็นทั่วไป และ ให้สารสนเทศเชิงปริมาณที่ใช้เปรียบเทียบกันได้ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างจังหวัด ระหว่างเขตในประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือการเปรียบเทียบระหว่างประเทศ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2545 อ้างถึงใน จอมทัพ ขวัญราช, 2548) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้หรือ ตัววัดที่ดี มีคุณสมบัติที่สำคัญดังนี้

1. ความตรง (Validity) ตัวชี้วัดที่ดีจะต้องบ่งชี้ได้ตามคุณลักษณะที่ต้องการวัดอย่าง ถูกต้องแม่นยำ ตัวบ่งชี้สามารถชี้ได้แม่นยำ ตรงตามคุณลักษณะที่มุ่งวัดนั้น มีลักษณะดังนี้

1.1 มีความตรงประเด็น (Relevant) ตัวบ่งชี้ที่วัดได้ตรงประเด็นมีความ เชื่อมโยงสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณลักษณะที่มุ่งวัด

1.2 มีความเป็นตัวแทน (Representative) ตัวบ่งชี้จะต้องมีความเป็นตัวแทน คุณลักษณะที่มุ่งวัด หรือมีมุมมองที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญของคุณลักษณะที่มุ่งวัดอย่าง ครบถ้วน

2. ความเที่ยง (Reliability) ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องบ่งชี้คุณลักษณะที่มุ่งวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ คงเส้นคงวา หรือบ่งชี้ได้คงที่เมื่อทำการวัดซ้ำในช่วงเวลาเดียวกัน ตัวบ่งชี้ที่สามารถชี้ได้อย่าง คงเส้นคงวาเมื่อมีการวัดซ้ำนั้นมีลักษณะดังนี้

2.1 ความเป็นปรนัย (Objective) ตัวบ่งชี้ต้องชี้วัดได้อย่างเป็นปรนัย การ ตัดสินใจ เกี่ยวกับค่าตัวบ่งชี้ ควรขึ้นอยู่กับสถานะที่เป็นอยู่หรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นมากกว่าที่จะ ขึ้นอยู่กับความรู้สึกตามอัตวิสัย

2.2 มีความคลาดเคลื่อนต่ำ (Minimum Error) ตัวบ่งชี้ต้องชี้วัดได้อย่างมีความ คลาดเคลื่อนต่ำ ค่าที่ได้จะต้องมาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

3. ความเป็นกลาง (Neutrality) ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องบ่งชี้ด้วยความเป็นกลาง ปราศจาก ความลำเอียง ไม่น้อมเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ชี้นำโดยการเน้นการบ่งชี้เฉพาะลักษณะ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว หรือความไม่ยุติธรรม

4. ความไว (Sensitivity) ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องมีความไวต่อคุณลักษณะที่มุ่งวัด สามารถ แสดงความผันแปรหรือความแตกต่างระหว่างหน่วยการวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจน โดยตัวบ่งชี้ จะต้องมีมาตรและหน่วยวัดที่มีความละเอียดเพียงพอ

5. สะดวกในการนำไปใช้ (Practicality) ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องสะดวกในการนำไปใช้ ใช้ดีและ ได้ผลมีลักษณะดังนี้

5.1 เก็บข้อมูลได้ง่าย ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องสามารถนำไปใช้วัดหรือเก็บข้อมูลได้ สะดวก สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ นับ วัด หรือ การสังเกตได้ง่าย

5.2 แปลความหมายง่าย ตัวบ่งชี้ที่ดีควรให้ค่าการวัดที่มีจุดสูงสุดและต่ำสุด เข้าใจง่ายและสามารถสร้างเกณฑ์ตัดสินคุณภาพได้ง่าย

สรุป คุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่ดี หากตัวบ่งชี้เป็นไปตามคุณสมบัติดังกล่าวจะช่วยให้การ นำตัวบ่งชี้ไปใช้ประโยชน์นั้นดียิ่งขึ้นและสามารถแสดงถึงคุณภาพของสารสนเทศได้อย่างมี คุณภาพมากขึ้นด้วย ซึ่งสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาเป็นอันดับแรกคือ ความตรง (Validity) และความ เที่ยง (Reliability) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคุณภาพการวัด

5.1.5 การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2541) กล่าวถึง กระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่มีขั้นตอนคล้ายกับขั้นตอน ในกระบวนการศึกษาตัวแปร แต่มีขั้นตอนเพิ่มมากขึ้นคือ การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่ พัฒนารึ้น โดยทั่วไปขั้นตอนการพัฒนาตัวบ่งชี้มี 6 ขั้นตอน รายละเอียดแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยต้องกำหนดล่วงหน้าว่าจะนำตัวบ่งชี้ที่ พัฒนารึ้นไปใช้ประโยชน์เรื่องใด

2. การนิยามตัวบ่งชี้ เป็นตัวชี้นำวิธีการที่จะใช้ในช่วงตอนต่อไปของกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ ในช่วงตอนการนิยามตัวบ่งชี้ นอกจากจะเป็นการนิยามในลักษณะเดียวกันกับนิยามตัวแปรในการวิจัยทั่วไปแล้ว นักวิจัยต้องกำหนดด้วยว่าตัวบ่งชี้ประกอบด้วยตัวแปรย่อยอะไร และจะรวมตัวแปรย่อยเป็นตัวบ่งชี้ได้อย่างไรการนิยามตัวบ่งชี้ แบ่งเป็นสองส่วนคือ

2.1 การกำหนดกรอบความคิด (Conceptualization) โดยการนิยามในส่วนนี้เป็นการให้ความหมายคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการบ่งชี้โดยการกำหนดรูปแบบหรือโมเดลแนวคิด (Conceptual Model) ของสิ่งที่ต้องการบ่งชี้ว่ามีส่วนประกอบแยกย่อยเป็นกี่มิติ (Dimension) และกำหนดว่าแต่ละมิติประกอบด้วยแนวคิดอะไรบ้าง

2.2 พัฒนาตัวแปรส่วนประกอบหรือตัวแปรย่อย (Development of Component Measures) และการสร้างและการกำหนดมาตรฐาน (Construction and Scaling) การนิยามในส่วนนี้เป็นการกำหนดนิยามปฏิบัติการตัวแปรย่อยตามโมเดลแนวคิด และการกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อยเข้าเป็นตัวบ่งชี้ การกำหนดนิยามตัวบ่งชี้ประกอบด้วย การกำหนดรายละเอียด 3 ประการ คือ

2.2.1 การกำหนดส่วนประกอบ (Components) หรือตัวแปรย่อย (component Variables) ของตัวบ่งชี้ โดยนักวิจัยต้องอาศัยความรู้จากทฤษฎีและประสบการณ์ศึกษาตัวแปรย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ (Relate) และตรง (Relevant) กับตัวบ่งชี้การศึกษา แล้วตัดสินใจคัดเลือกตัวแปรย่อยเหล่านั้นว่าจะใช้ตัวแปรย่อยจำนวนเท่าใด ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มตัวแปรเพื่อสังเคราะห์ขึ้นเป็นตัวบ่งชี้เริ่มจากการระบุหรืออธิบายคุณลักษณะของตัวบ่งชี้อย่างชัดเจน โดยอาศัยเอกสารข้อเสนอเชิงทฤษฎี หรือความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ตัวแปรหลักที่สำคัญ การคัดเลือกตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับคุณลักษณะเดียวกันและมีความสัมพันธ์สูงโดยทั่วไปถ้าตัวแปรสองตัวขึ้นไปมีความสัมพันธ์กันสูงจะไม่นิยมใช้ตัวแปรเหล่านั้นทั้งหมด ควรเลือกใช้ตัวใดตัวหนึ่งเพราะถ้าใช้ตัวแปรเหล่านั้นทั้งหมดอาจเกิดความยุ่งยากในการนำไปใช้ภายหลัง

2.2.2 การกำหนดวิธีการรวม (Combination Method) ตัวแปรย่อย นักวิจัยต้องศึกษาและตัดสินใจเลือกวิธีการรวมตัวแปรย่อยให้ได้ตัวบ่งชี้ วิธีการรวมตัวแปรเข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้โดยทั่วไปมักจะใช้กันอยู่ 2 วิธี คือ การรวมทางพีชคณิต และการรวมแบบทวิคูณ ซึ่งการรวมทั้ง 2 วิธีนี้ มีข้อตกลงเบื้องต้นและวัตถุประสงค์การใช้แตกต่างกัน กล่าวคือ การรวมทางพีชคณิตมีข้อตกลงเบื้องต้น คือ ความสำคัญของแต่ละตัวแปรสามารถทดแทนหรือชดเชยกันได้และมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบระบบตั้งแต่ 2 ระบบนี้ไปว่าในเรื่องที่มุ่งศึกษานั้นมีความแตกต่างกันกี่หน่วย ส่วนการรวมแบบทวิคูณ มีข้อตกลงเบื้องต้นคือ การเปลี่ยนแปลงค่าของตัวแปรหนึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของอีกตัวแปรหนึ่ง ไม่อาจทดแทนหรือชดเชยกัน

ได้การรวมตัวแปรด้วยวิธีการนี้มักจะใช้เมื่อต้องการเปรียบเทียบระบบตั้งแต่ 2 ระบบนี้ไป ว่าระบบหนึ่งมีตัวบ่งชี้สูงกว่าอีกระบบหนึ่งอยู่ที่เท่า หรือคิดเป็นร้อยละเท่าไร

2.2.3 การกำหนดน้ำหนัก (Weight) การรวมตัวแปรย่อยเข้าเป็นตัวบ่งชี้ นักวิจัยต้องกำหนดน้ำหนักแทนความสำคัญของตัวแปรย่อยแต่ละตัว การกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยทำได้ 2 วิธี คือ (1) กำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรให้เท่ากัน (Equal Weight) และ (2) กำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรให้ต่างกัน (Differential Weight) สำหรับการกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรให้ต่างกันนั้น อาจใช้วิธีการพิจารณาตัดสินโดยผู้เชี่ยวชาญ (Expert Judgement) วิธีวัดความสำคัญของตัวแปร โดยพิจารณาจากเวลา (Time Taken) หรือค่าใช้จ่าย (Cost) ของการกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรนั้น หรือวิธีการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติ

3. การรวบรวมข้อมูลในกระบวนการพัฒนาตัวบ่งชี้ คือ การดำเนินการวัดตัวแปรย่อย ได้แก่ การสร้างเครื่องมือสำหรับวัด การทดลองใช้ และการปรับปรุงเครื่องมือตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การออกภาคสนามเพื่อใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล

4. การสร้างตัวบ่งชี้ ในขั้นตอนนี้นักวิจัยสร้างสเกล (Scaling) ตัวบ่งชี้ โดยนำตัวแปรย่อยที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์รวมให้ได้เป็นตัวบ่งชี้ โดยใช้วิธีการรวมตัวแปรย่อยและการกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยตามที่ได้นิยมตัวบ่งชี้ไว้

5. ขั้นตอนตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นมาครอบคลุมถึงการตรวจสอบคุณภาพของตัวแปรย่อยโดยตรวจสอบทั้งเรื่อง ความเที่ยง (Reliability) ความตรง (Validity) ความเป็นไปได้ (Feasibility) ความเป็นประโยชน์ (Utility) ความเหมาะสม (Appropriateness) และความเชื่อถือได้ (Credibility)

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวบ่งชี้ (Construct Validity) จึงเป็นวิธีการที่ผู้ศึกษานำเอาข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุนสมมติฐานหรือโครงสร้างตามทฤษฎีที่ต้องการทดสอบ ซึ่งจำเป็นต้องนิยามคุณลักษณะที่ต้องการตามแนวคิดเชิงทฤษฎีให้อยู่ในรูปของตัวบ่งชี้หรือพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ แล้วจึงนำผลการวัดเชิงประจักษ์มาตรวจสอบว่าสอดคล้องตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้หรือไม่ สำหรับวิธีการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างนั้นทำได้หลายวิธี เช่น วิธีการศึกษาหาความสัมพันธ์ วิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสรุปอ้างอิง วิธีการเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีหลักฐานอยู่แล้ว วิธีเมทริกซ์ลักษณะหลากหลาย วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบและการวิเคราะห์โมเดลเชิงโครงสร้าง เป็นต้น

ในการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่พัฒนามาจากทฤษฎี สิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะตรวจสอบว่าโมเดลตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพหรือไม่ต้องดูที่ความตรงเชิงโครงสร้าง เพราะเป็นความตรงที่เชื่อมโยงการวัดในทางปฏิบัติกับการวัดทางทฤษฎีโดยการนำเอาข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุนสมมติฐานหรือโครงสร้างตามทฤษฎีที่ต้องการทดสอบ

6. การนำเสนอรายงาน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นการสื่อสารระหว่างนักวิจัยที่เป็นผู้พัฒนากับผู้ใช้ตัวบ่งชี้

สรุป การตัดสินใจใช้ขั้นตอนดังกล่าวมาแล้วของการพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาย่อมมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่พัฒนาขึ้นจะมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในขั้นตอนการพัฒนา โดยจะต้องคำนึงถึงหลักการทางทฤษฎีควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอยด้วย

5.1.6 ประโยชน์ของตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้การศึกษาที่พัฒนาขึ้นเพื่อสนองความต้องการใช้งานทั้ง 3 ประการนั้น ตามที่ Johnstone (1981 อ้างถึงใน วรรณีย์ แกมเกตุ, 2540) กล่าวสรุปไว้ว่าตัวบ่งชี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาได้ 5 ด้าน คือ

1. ด้านการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของการศึกษา ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในการวางแผนคือ ขาดความชัดเจนในการกำหนดวัตถุประสงค์และนโยบาย ซึ่งมักจะระบุในลักษณะที่กว้างมากเกินไป การนำตัวบ่งชี้มาใช้ในข้อความกำหนดนโยบายจะช่วยให้ทราบสิ่งที่ต้องการให้บรรลุผลตามนโยบายได้ชัดเจนขึ้น

2. ด้านการกำกับและประเมินระบบการศึกษา การใช้ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาในการกำกับและประเมินระบบการศึกษานั้น เป็นการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญมากเพราะจะช่วยตรวจสอบว่าการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษานั้นเป็นไปในทิศทางที่ต้องการหรือพึงประสงค์หรือไม่ มีจุดดีจุดด้อย ด้านใดอันจะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

3. ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการวิจัยโดยเฉพาะตัวบ่งชี้รวมสามารถใช้แทนลักษณะของระบบการศึกษาในงานวิจัย โดยนำไปใช้วิเคราะห์เพื่อศึกษาวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ ตามต้องการได้ถูกต้องและน่าเชื่อถือ ดีว่าการใช้ตัวแปรเดียว หรือตัวแปรย่อยแต่ละตัวซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์เท่านั้น

4. ด้านการจัดลำดับและ/หรือการจัดประเภทระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ช่วยทำให้การจัดแบ่งกลุ่มในระบบการศึกษามีความตรงและความเที่ยง ทำให้ประเทศมีระบบการศึกษาในกลุ่มเดียวกันสามารถใช้ข้อมูลอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ นอกจากนี้การจัดแบ่งกลุ่มยัง

ช่วยชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่เหมือน หรือแตกต่างกันในการศึกษาใช้ในการเปรียบเทียบการศึกษาระหว่างจังหวัด ภายในประเทศ หรือระหว่างประเทศได้ ซึ่งดีกว่าการใช้ตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง หรือใช้ตัวแปรแต่ละชนิดหลาย ๆ ตัว การสร้างตัวบ่งชี้รวมจะช่วยลดความผิดพลาดลงได้

5. ด้านการประเมินคุณภาพการศึกษา ตัวบ่งชี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประกันคุณภาพการศึกษาต้องอาศัยตัวบ่งชี้เป็นตัวที่กำหนดเป้าหมายที่ตรวจสอบและประเมินผลคุณภาพการศึกษา

จอมทัพ ขวัญราช (2548) สรุปว่า ตัวบ่งชี้การศึกษามีประโยชน์มากต่อการบริหารและการวิจัยในด้านการบริหาร ตัวบ่งชี้การศึกษาใช้ในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการวางแผนการศึกษาใช้ในการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานและการประเมินผลการดำเนินงานทั้งในเรื่องการประกันคุณภาพ การแสดงความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ และการกำหนดเป้าหมายการตรวจสอบได้ ตลอดจนการจัดลำดับและจัดประเภทระบบการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานพัฒนาในด้านการวิจัย ตัวบ่งชี้การศึกษาช่วยให้ได้ผลการวิจัยที่มีความตรงสูงกว่าการใช้เพียงตัวแปรเดียวหรือการใช้ชุดตัวแปรและให้แนวทางการตั้งสมมติฐานวิจัยสำหรับศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวบ่งชี้การศึกษาต่อไป

ตอนที่ 6 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 2 หัวข้อ ได้แก่ แนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ดังมีรายละเอียดดังนี้

6.2.1 แนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบ

การวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นความหลากหลายของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์ภายในระหว่างตัวแปรต่างๆที่สังเกตหรือวัดได้

Daniel (1988 อ้างถึงใน จอมทัพ ขวัญราช , 2548) ได้พูดถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบไว้ว่า "การวิเคราะห์องค์ประกอบ ถูกออกแบบเพื่อใช้ตรวจสอบโครงสร้างของชุดตัวแปรและเพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรในรูปของจำนวนที่น้อยที่สุดของตัวแปรแฝงที่สังเกตไม่ได้ซึ่งตัวแปรแฝงที่สังเกตไม่ได้เหล่านี้จะถูกรเรียกว่า "องค์ประกอบ"

Kerlinger (1986 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิเคราะห์องค์ประกอบ ไว้ว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มีประโยชน์มาก ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ศึกษาปัญหาที่ซับซ้อนในศาสตร์ทางพฤติกรรม

จุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์องค์ประกอบมี 2 ประการคือ

1. เพื่อสำรวจหรือค้นหาตัวแปรแฝงที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวแปรที่สังเกตได้หรือวัดได้ เรียกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory factor analysis)
2. เพื่อพิสูจน์ตรวจสอบหรือยืนยันทฤษฎีที่ผู้อื่นค้นพบ เรียกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis)

6.2.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis, CFA)

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2542) ได้สรุปเกี่ยวกับแนวคิดการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันไว้ดังนี้

ในปัจจุบันนักวิจัยเริ่มใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) แทนการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) กันมากขึ้น เพราะการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีรูปแบบวิธีการวัดที่หลากหลายและได้ผลวิเคราะห์ที่ไม่สอดคล้องกัน นอกจากนี้ยังมีข้อตกลงที่เข้มงวดและไม่ตรงความเป็นจริง เช่น ข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่าตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวเป็นผลมาจากองค์ประกอบร่วมทุกตัว ส่วนที่เป็นความคลาดเคลื่อนของตัวแปรไม่สัมพันธ์กัน รวมทั้งสเกลองค์ประกอบที่สร้างขึ้นแปลความหมายได้ยากเพราะในบางครั้งสเกลองค์ประกอบเกิดจากการสุ่มตัวแปรที่ไม่น่าจะมีองค์ประกอบร่วมกัน

เทคนิคการวิเคราะห์ CFA เป็นการวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีการปรับปรุงจุดอ่อนของ EFA ได้เกือบทั้งหมด ข้อตกลงเบื้องต้นของ CFA มีความสมเหตุสมผลตรงความเป็นจริงมากกว่าใน EFA นักวิจัยต้องมีทฤษฎีสนับสนุนในการกำหนดเงื่อนไขบังคับ (constraints) ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์หาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ และเมื่อได้ผลการวิเคราะห์แล้วยังมีการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างโมเดลตามทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์อีกด้วย รวมทั้งยังมีการตรวจสอบโครงสร้างของโมเดลว่ามีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มตัวอย่างหลายๆกลุ่มหรือไม่

วัตถุประสงค์ของการใช้ CFA มี 3 ข้อ เช่นเดียวกับ EFA คือ

1. ใช้เพื่อตรวจสอบทฤษฎีที่ใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์องค์ประกอบ
2. ใช้เพื่อสำรวจและระบุองค์ประกอบ
3. ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างตัวแปรใหม่

ขั้นตอนดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจมี 4 ขั้นตอน

1. การเตรียมเมทริกซ์สหสัมพันธ์
2. การสกัดองค์ประกอบขั้นต้น
3. การหมุนแกน
4. การสร้างสเกลองค์ประกอบ

โดยมีส่วนที่แตกต่างกัน คือ

1. การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล CFA ข้อมูลจำเพาะที่ต้องกำหนดตามโมเดล ดังนี้ จำนวนองค์ประกอบร่วม ค่าของความแปรปรวน- ความแปรปรวนร่วม ระหว่างองค์ประกอบร่วม หรือค่าของสมาชิกในเมทริกซ์ PH ของโปรแกรมลิสเรล เส้นทางแสดงอิทธิพลระหว่างองค์ประกอบร่วม K และตัวแปรที่สังเกตได้ X หรือค่าของสมาชิกในเมทริกซ์ LX ของโปรแกรมลิสเรล ค่าของความแปรปรวน- ความแปรปรวนร่วม ระหว่างเทอมความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสังเกตได้ X หรือค่าของสมาชิกในเมทริกซ์ TD ของโปรแกรมลิสเรล

การกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดล CFA จะช่วยลดจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณค่า ให้น้อยลง ทำให้โปรแกรมลิสเรลสามารถแก้สมการหาค่าตัวไม่ทราบค่า (unknown) ได้เป็น ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ต้องการได้

2. การระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดล CFA วิธีการตรวจสอบว่าโมเดล CFA ระบุค่าเดียวหรือไม่เป็นการตรวจสอบตามเงื่อนไข 3 แบบดังนี้

2.1 เงื่อนไขจำเป็นของการระบุได้พอดี เงื่อนไขจำเป็นของการระบุได้พอดีของ โมเดลลิสเรล คือ กฎที่ ซึ่งมีความหมายว่า โมเดลลิสเรลระบุได้พอดี เมื่อจำนวนพารามิเตอร์ที่ ต้องประมาณค่ามีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับสมาชิกในเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วม - ความแปรปรวน ร่วม (t น้อยกว่าหรือเท่ากับ $(NI)(NI+1)/2$) เมื่อ t เป็นจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า NI เป็น จำนวนตัวแปรสังเกตได้ของโมเดลลิสเรล เมื่อนำกฎที่มาใช้กับโมเดล CFA ซึ่งมีตัวแปรสังเกตได้ X ประเภทเท่านั้น กฎที่จะเปลี่ยนเป็น t น้อยกว่าหรือเท่ากับ $(NX)(NX+1)/2$

2.2 เงื่อนไขพอเพียงของการระบุได้พอดี (อ้างถึงในนงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

เสนอกฎไว้ 3 คือ

2.2.1 เมทริกซ์ PH ต้องเป็นเมทริกซ์สมมาตรและเป็นบวกแน่นอน

2.2.2 เมทริกซ์ TD ต้องเป็นเมทริกซ์แนวทแยง

2.2.3 เมทริกซ์ LX ต้องมีลำดับชั้น (rank) เท่ากับจำนวนองค์ประกอบลบ

ด้วยหนึ่งและสมาชิกในแต่ละหลัก (column) ของเมทริกซ์ LX ต้องมีสมาชิกอย่างน้อย $(NK-1)$ ตัว ที่เป็นพารามิเตอร์กำหนด

2.3 เงื่อนไขจำเป็น และพอเพียงของการระบุได้พอดี

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรล สำหรับเทคนิค CFA เหมือนกับการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมลิสเรลสำหรับโมเดลลิสเรลทั่วไป เมื่อนักวิจัยได้เตรียมข้อมูล กำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลและตรวจสอบการระบุความเป็นไปได้ค่าเดียวของโมเดลแล้ว ขั้น ต่อไปเป็นการทำงานของคอมพิวเตอร์เพื่อประมาณค่าพารามิเตอร์ และการตรวจสอบความตรง

ของโมเดล จากนั้นนักวิจัยจึงนำผลการวิเคราะห์มาสร้างสเกลองค์ประกอบ ผลการวิเคราะห์โมเดล CFA มีดังนี้

2.3.1 เมตริกซ์ LX ซึ่งเป็นค่าประมาณพารามิเตอร์น้ำหนักองค์ประกอบ

2.3.2 เมตริกซ์ PH ซึ่งเป็นเมตริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ

2.3.3 เมตริกซ์ TD ซึ่งเป็นเมตริกซ์ความแปรปรวน- ความแปรปรวนร่วมของเทอมความคลาดเคลื่อน

2.3.4 ค่าดัชนีตรวจสอบความตรงของโมเดล CFA แบบต่างๆวัดด้วยค่าไค- สแควร์ จะมีค่าต่ำและเส้นกราฟของเศษในรูปคะแนนมาตรฐานกับควอนไทล์ปกติจะมีความชันกว่าเส้นทแยงมุม จึงสรุปได้ว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2.3.5 เมตริกซ์องค์ประกอบ ซึ่งเป็นเมตริกซ์ของค่าสัมประสิทธิ์ที่นักวิจัยต้องนำไปสร้างสเกลองค์ประกอบต่อไป

สามารถสรุปได้ว่า เทคนิคการวิเคราะห์ CFA มีจุดเด่นเหนือกว่าเทคนิค EFA รวม 5 ประการ คือ

1. เทคนิค CFA มีการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้นและข้อตกลงเบื้องต้นสอดคล้องกับสภาพความจริงมากกว่าเทคนิค EFA
2. เทคนิค CFA เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีพื้นฐานทฤษฎีรองรับการวิเคราะห์และผลการวิเคราะห์ที่มีความหมายแปลความหมายได้ง่ายกว่าเทคนิค EFA
3. เทคนิค CFA มีกระบวนการตรวจสอบความตรงของโมเดลที่ชัดเจน
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ รวมทั้งผลการทดสอบนัยสำคัญของพารามิเตอร์
5. จากจุดเด่นทั้งหมดทำให้เทคนิค CFA เป็นเครื่องมือที่นักวัดผลนำมาใช้ในการศึกษาคุณภาพแบบวัดได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ Long (1983 อ้างถึงใน นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) ยังสรุปข้อด้อยของเทคนิค CFA ได้ 3 ประการ คือ

1. การประมาณค่าพารามิเตอร์ใช้กระบวนการคำนวณทวนซ้ำ และเมื่อได้ผลการวิเคราะห์ฟังก์ชันความกลมกลืนมีค่าน้อยที่สุด ยังอาจมีปัญหว่าอาจยังมีฟังก์ชันความกลมกลืนเป็นแบบอื่นอีก
2. ค่าพารามิเตอร์ที่ได้จากการวิเคราะห์โมเดล CFA อาจอยู่นอกพิสัยที่ควรจะเป็น ค่าสัมประสิทธิ์ที่คำนวณได้อาจมีค่ามากกว่าหนึ่งและความแปรปรวนมีค่าติดลบ ปัญหาเหล่านี้อาจ

เกิดเนื่องจากการกำหนดข้อมูลจำเพาะของโมเดลไม่ถูกต้อง การแจกแจงขอตัวแปรที่สังเกตได้ไม่เป็นแบบปกติ ขนาดกลุ่มตัวอย่างเล็กเกินไป และโมเดลเกือบระบุไม่ได้พอดี

3. การวิเคราะห์ที่ค่อนข้างซับซ้อนและใช้เวลาในการวิเคราะห์ค่อนข้างนาน สำหรับจุดอ่อนประการสุดท้ายนี้โปรแกรมลิสเรลได้พัฒนาการกำหนดค่าเริ่มต้นของพารามิเตอร์ ซึ่งจะช่วยให้ประหยัดเวลาในการคำนวณของคอมพิวเตอร์ได้มาก

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สาระในตอนนี้ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 6 หัวข้อ ได้แก่ 1) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ 2) งานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต 4) งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของครู 5) งานวิจัยต่างประเทศ 6) กรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาตัวบ่งชี้

จากการศึกษางานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่มีสาระในด้านการพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษา (โรสนี บินสะมะแอ, 2549; ภูริต วาจาบัณฑิตย์, 2549; เศรษฐภรณ์ นน่อคำ, 2548) พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์ในการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ อีกทั้งยังมีการตรวจสอบคุณภาพตัวบ่งชี้โดยการตรวจสอบความตรงของตัวบ่งชี้ การประเมินตัวบ่งชี้ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในด้านที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ที่ศึกษา ผู้บริหารหน่วยงาน ครู/ข้าราชการ นักเรียนนักศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่จะนิยมใช้แบบสอบถามหรือแบบวัด และการวิเคราะห์เอกสาร นอกจากนี้ยังใช้การสัมภาษณ์และใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูล ส่วนเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจะใช้การหาค่าสถิติพื้นฐาน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการใช้สถิติอ้างอิงต่างๆ ในส่วนของงานวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนั้นจะใช้เทคนิควิธี คือ การตีความเพื่อสรุป การวิเคราะห์/สังเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์เทคนิคเดลฟาย

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ มีดังนี้

สหทยา พลบัณฑิต (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อมและไม่โลภเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น 2) มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องและคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการกระทำ 3) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ได้แก่ การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนที่ดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ กิจกรรมเพื่อสร้างความพอเพียงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจ การเรียนรู้ของชุมชนและแนวทางการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาคนไปสู่ลักษณะตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีการเรียนรู้โดยตรงและพัฒนาระบบสนับสนุน พัฒนาความรู้และคุณธรรมในตัวบุคคลผ่านการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ และการพัฒนาชุมชนให้มีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 4 ด้านอย่างสมดุล

วัฒนา ศรีสัตย์วาจา (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและความเชื่อทางพุทธศาสนาของข้าราชการครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สหวิทยาเขตวังทองหลาง ผลการวิจัยพบว่า 1) ครูเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและมีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงกว่าครูเพศชาย ครูที่มีอายุมากมีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและมีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงกว่าครูที่มีอายุน้อย ครูที่มีฐานะเศรษฐกิจเหลือใช้มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและมีความเชื่อทางพุทธศาสนาสูงกว่าครูที่มีฐานะเศรษฐกิจพอใช้ 2) การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในกลุ่มครูเพศชาย ครูที่มีอายุน้อยและครูที่มีฐานะเศรษฐกิจทั้งเหลือใช้และพอใช้และที่ระดับ .01 ในกลุ่มครูเพศหญิง ครูที่มีอายุมากและในกลุ่มรวม

ศิริกุล ดำรงมณี (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชีวิตแบบพุทธ ซึ่งผลวิจัยพบว่า หลักคำสอนทางสายกลางของพุทธศาสนาเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับความพอดีและพอเพียงในเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้แนวคิดทางเศรษฐกิจของทั้งสองระบบยังนำไปสู่การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาต่างๆของสังคมได้ โดยเป็นการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิด ด้วยการให้ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องโดยเริ่มที่ใจหรือสัมมาทิฐีก่อน จากนั้นจึงนำไปสู่การปฏิบัติโดยยึดอยู่บนหลักของความพอประมาณ มีเหตุผลและพึ่งตนเองได้ ทุกคนสามารถเข้าสู่แนวเศรษฐกิจพอเพียงได้

สรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการศึกษาเอกสารหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนให้ดำเนินไปในทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และในส่วนของ การปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต 5 ประการ ได้แก่

1. ด้านจิตใจ เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
2. ด้านสังคม การที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน การมีส่วนร่วมทางสังคม ประกอบอาชีพด้วยความขยัน อดทน และมีความซื่อสัตย์สุจริต
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การที่รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี การรู้จักแยกแยะเทคโนโลยีที่ดีและไม่ดีบนพื้นฐานโดยตัดสินใจอย่างฉลาดและรอบคอบ เลือกใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมของประเทศ รู้จักพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญา
5. ด้านเศรษฐกิจ การลดรายจ่าย ยึดหลักพอกินพอใช้ สร้างรายได้เพิ่มเติม การไม่เป็นหนี้ และพยายามลดความเลื่อมล้ำด้านต่างๆ

7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

สุวรรณี ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ (2534) ได้ทำการศึกษา คุณภาพชีวิตของคนไทย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวเมืองกับชาวชนบท ผลการศึกษาพบว่า คนไทยในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดภาคกลาง ส่วนมากมีความพึงพอใจในชีวิตของตน ความพึงพอใจสูงมากได้แก่ ด้านครอบครัว ตนเอง สังคม สุขภาพอนามัย และความเชื่อทางศาสนา มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง สำหรับผู้ที่อยู่ในเขตเมืองและชนบท คือ เรื่องงาน ซึ่งรวมทั้งรายได้ พบว่า ผู้ที่อยู่ในเขตชนบท และในชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานคร มีความพึงพอใจต่ำแต่ผู้ที่ยอยู่นอกเขตชุมชนแออัดของ กรุงเทพมหานครและในเขตเทศบาลของจังหวัดภาคกลาง มีความพึงพอใจค่อนข้างสูง

ประภัสสร ฉันทศรัทธากการ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลศูนย์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตการทำงาน 7 องค์ประกอบ คือ คุณลักษณะของงานพยาบาล ความก้าวหน้าและ

การพัฒนา สัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความมีอิสระในการทำงาน สิ่งแวดล้อมในสถานที่ทำงาน เวลาทำงานที่เหมาะสม สิ่งตอบแทนที่เหมาะสม

พิน พระคุณ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของข้าราชการ ตำรวจชั้นประทวน สังกัดตำรวจภูธรจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ความสำคัญอยู่ในระดับมาก 3 อันดับแรก คือ ด้านคุณธรรม ด้านสุขภาพและด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนที่มีระดับชั้นยศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในการทำงานไม่แตกต่างกัน แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน ที่สำคัญ 5 อันดับแรก ได้แก่ การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ การได้รับความยุติธรรมจากผู้บังคับบัญชา การรู้จักหารายได้เสริมและใช้จ่ายอย่างประหยัด การมีสุขภาพจิตดี และการปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์

7.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของครู

ได้นำเสนอสาระแยกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครู งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวัดคุณภาพชีวิตของครู มีรายละเอียดดังนี้

7.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู

โกศล ศรีวรกุล(2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูพลศึกษาระดับมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตตามองค์ประกอบของ Girnado and Dusek มี 6 ด้าน คือ ประสิทธิภาพการทำงาน สถานภาพทางอารมณ์ การมีส่วนร่วมในสังคม ความสามารถทางสติปัญญา สถานภาพทางเศรษฐกิจ ความตระหนักในเรื่องสุขภาพส่วนบุคคล และคุณภาพชีวิตตามองค์ประกอบตามความจำเป็นพื้นฐาน 8 ประการ คือการกินอาหารที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การผลิตรายได้ที่เพียงพอ ความสามารถควบคุมช่วงเวลาของการมีบุตรและจำนวนบุตร มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น การประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี

แสงรัตน์ อุดมเดช (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูที่เลี้ยงศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ สังกัดกรมการศาสนา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตครูมี 10 ด้าน

ตามลำดับความต้องการของมาสเตอร์มีดังนี้ คุณภาพชีวิตด้านอาหารและโภชนาการ ด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านสภาวะแวดล้อมบริเวณที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านการได้รับบริการขั้นพื้นฐานของสังคม ด้านความพอใจในการทำงาน ด้านการได้รับบริการการศึกษา ด้านการพัฒนาจิตใจ ครูต่างก็มีความต้องการเพิ่มเติมในทุกด้าน การรับรู้คุณภาพชีวิตด้านการได้รับบริการการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ผู้บริหารจึงควรพัฒนาด้านการได้รับบริการด้านการศึกษาเป็นอันดับแรก

สมกิจ กิจพูนวงศ์ (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบคุณภาพชีวิตครูสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบคุณภาพชีวิตโดยยึดแนวคิดของเดย์ประกอบด้วย 13 มิติย่อย ประกอบด้วย ด้านครอบครัว การงานอาชีพ ชีวิตสังคม การพักผ่อนหย่อนใจ สุขภาพอนามัย การสาธารณสุข การบริโภคสินค้าและบริการ การครอบครองทรัพย์สิน ทัศนภาพเกี่ยวกับตนเอง ความเชื่อและศาสนา ความรู้สึกเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน ความรู้สึกเกี่ยวกับรัฐบาลของตน ความรู้สึกเกี่ยวกับประเทศของตน ผู้วิจัยได้องค์ประกอบคุณภาพชีวิตครูใหม่ซึ่งมี 7 องค์ประกอบคือ บริการของชุมชน บริการของรัฐ สุขภาพ บ้านและครอบครัว ชีวิตการทำงาน ความเชื่อและศาสนา ทัศนคติเกี่ยวกับตนเอง

7.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของครู

พรพรรณ ศรีทอง (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตมี 8 ประการ ดังนี้คือ ด้านอาหารและโภชนาการ การทำงาน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและสังคม และการได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิตตามสภาพที่เป็นจริงและความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิต ผลรวมทุกปัจจัยของครู มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตตามสภาพที่เป็นจริง และความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิต เมื่อจำแนกตามตัวแปรอิสระ ด้านเพศ อายุ อายุราชการ สถานภาพสมรส รายได้ ภูมิลำเนาเดิม จำนวนคนที่ต้องรับผิดชอบทำให้คุณภาพชีวิตของครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งคุณภาพชีวิตตามสภาพที่เป็นจริงและความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิต

พาฝัน วราวิทยา (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของครูพลศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของครูประกอบด้วย 8 ด้านคือ ด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน นันทนาการ ที่อยู่อาศัย คุณธรรม ได้ผลสรุปดังนี้ ปัจจัยที่มีผล

ต่อคุณภาพชีวิตครูที่มีรายได้น้อยและครูที่มีอายุราชการน้อยอยู่ในระดับมาก คือ ปัจจัยด้านคุณธรรม นันทนาการ เพื่อนร่วมงาน ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา ยกเว้นด้านสังคม เศรษฐกิจ อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตครูที่มีรายได้มากและครูที่มีอายุราชการมากอยู่ในระดับมาก คือ ปัจจัยด้านคุณธรรม นันทนาการ เพื่อนร่วมงาน ที่อยู่อาศัย สุขภาพ ยกเว้นปัจจัยด้านสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชา เศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตครูที่มีรายได้น้อยกับรายได้มาก ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตครูที่มีอายุราชการมากกับน้อยไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านที่อยู่อาศัยแตกต่างกัน

ทองพล สังแก้ว (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กกับขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงานของครู โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ในการเปรียบเทียบด้านรายได้และสวัสดิการของข้าราชการครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กกับขนาดใหญ่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ปัจจัยด้านความมั่นคงในงานที่ทำ ด้านโอกาสในการใช้ความรู้ ความสามารถ ด้านความเป็นส่วนตัวและด้านความเป็นธรรมในหน่วยงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครู ประกอบด้วย การปรับโครงสร้างอัตราเงินเดือนให้เหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลง การจ่ายเงินค่าตอบแทนล่วงเวลา การจัดที่พักอาศัยให้เพียงพอ การหาแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การจ่ายเงินพิเศษสำหรับผู้สอนเกินกว่า 18 คาบ การกระตุ้นขวัญกำลังใจในการทำงาน การทำงานใกล้บ้าน การทำให้เกิดความภูมิใจในอาชีพ การจัดอบรมสัมมนาให้มากขึ้น โอกาสในกรณีศึกษาต่อ การมีห้องทำงานเป็นของตนเอง ความเป็นธรรมในการจัดการ การพิจารณาความดีความชอบประจำปีโดยเน้นที่ผลการปฏิบัติงานและความเป็นกลางในการบริหาร

7.4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวัดคุณภาพชีวิตของครู

ชิตชัย สนั่นเสียง (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำของครูตามองค์ประกอบที่บ่งถึงคุณภาพชีวิตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมี 9 ด้าน คือ อายุแรกสมรส จำนวนบุตร การศึกษา เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัยรายได้ ที่อยู่อาศัย อาหาร สมาชิกในครอบครัว และทำการเมื่อเปรียบเทียบสภาพความเป็นจริงของครูกับการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ ซึ่งทำให้ทราบว่าคุณภาพชีวิตตามความเป็นจริงมีความแตกต่างกับคุณภาพชีวิตตามความคาดหวัง การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่เน้นในด้านวัดitudinal เท่านั้น

สุวรรณ จันทสาร (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตของครูผู้รับผิดชอบงานแนะแนวโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตครูประกอบด้วย 4 ด้าน คือ คุณภาพชีวิตด้านส่วนตัว การทำงาน ครอบครัว สังคม ความพึงพอใจในคุณภาพชีวิตครู ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ความพึงพอใจคุณภาพชีวิตด้านการทำงาน ด้านครอบครัวและด้านสังคม ความพึงพอใจในทุกด้านเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของคุณภาพชีวิตของครู

สุนทร พลศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตครูชายแดน : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่าคุณภาพชีวิตมี 10 มิติ ได้แก่ความพอใจกับชีวิตครอบครัว การงาน การพักผ่อนหย่อนใจ สุขภาพ การสาธารณสุข การครอบครองทรัพย์สินในตนเอง ความเชื่อและท้องถิ่นของตน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตของข้าราชการครูในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคุณภาพชีวิตที่สูงที่สุดคือ ความพอใจในชีวิตครอบครัว ส่วนคุณภาพชีวิตต่ำที่สุด คือด้านความพอใจในการครอบครองทรัพย์สิน ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของครูได้แก่ ตำแหน่ง ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของครู ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส ระยะเวลาในการปฏิบัติงานและที่พักอาศัย และข้าราชการครูส่วนใหญ่ไม่คิดเปลี่ยนสายงาน

จิตภา เทิดไทย (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตของครูประถมศึกษา กลุ่มเจ้าพระยา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของครูวัดจาก 8 ด้าน คือ ด้านความเกี่ยวข้องและผลประโยชน์ต่อสังคม โอกาสในการพัฒนาสมรรถภาพของบุคคล บุรณาการทางสังคมและการทำงานร่วมกัน ประชาธิปไตยในองค์การ ความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว สภาพการทำงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน ค่าตอบแทนเพียงพอและยุติธรรม ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตของครูพบว่ามีความพอใจอยู่ในระดับสูง และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยคือ ด้านความเกี่ยวข้องและผลประโยชน์ต่อสังคม โอกาสในการพัฒนาสมรรถภาพของบุคคล บุรณาการทางสังคมและการทำงานร่วมกัน ประชาธิปไตยในองค์การ ความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัว สภาพการทำงานที่คำนึงถึงความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ความมั่นคงและความก้าวหน้าในงานค่าตอบแทนเพียงพอและยุติธรรม และครูประถมศึกษาที่มีเพศ อายุ อายุงาน รายได้ ต่อเดือนและภาระหนี้สินแตกต่างกันจะมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นอกนั้นไม่แตกต่างกัน สำหรับปัจจัยเกี่ยวกับงานที่มีภาระงานต่างกันมีคุณภาพชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นอกนั้นไม่ต่างกัน

ทิพวัลย์ วรรณโชติผาเวช (2546) ได้ทำการวิจัย เรื่องคุณภาพชีวิตผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน มีระดับคุณภาพชีวิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านจิตใจมีคุณภาพชีวิตสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านสังคม ด้านทักษะต่อตนเอง ด้านการศึกษา ด้านการพัฒนาความสามารถในการบริหาร ด้านความสำเร็จในการปฏิบัติงานด้านสิ่งแวดล้อม ด้านครอบครัวเข้มแข็ง และด้านสุขภาพและความปลอดภัย ส่วนด้านเศรษฐกิจพบว่า มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้บริหารโรงเรียนจำแนกตามขนาดของโรงเรียนแบ่งเป็น 3 ขนาด คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 1-120 คน 121-300 คน และ 301 คนขึ้นไป พบว่าในภาพรวมผู้บริหารโรงเรียน ทั้ง 3 ขนาดมีระดับคุณภาพชีวิตระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านเศรษฐกิจโรงเรียนทั้ง 3 ขนาดมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง และโรงเรียนที่มีขนาดนักเรียน 1-120 คน มีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและความปลอดภัย อยู่ในระดับปานกลาง โรงเรียนที่มีขนาดนักเรียนตั้งแต่ 301 คนขึ้นไป มีคุณภาพชีวิตด้านจิตใจระดับมากที่สุด และมีคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพและความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามประเภท การจัดการศึกษาของโรงเรียนพบว่าในภาพรวมโรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษาและสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคุณภาพชีวิตระดับมาก เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า การจัดการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา มีระดับคุณภาพชีวิตมากที่สุดในด้านสังคม และด้านการศึกษา โรงเรียนที่มีการจัดการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพบว่า มีระดับคุณภาพชีวิตมากที่สุด คือ ด้านจิตใจ และด้านสังคม

สรุป องค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครู ประกอบด้วย 5 ด้าน

1. ด้านร่างกาย ประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนอย่างเพียงพอ
2. ด้านอารมณ์และจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจ การมีความอดทน การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตใจเข้มแข็ง การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความสามารถจัดการกับอารมณ์ การปฏิบัติตามหลักศาสนา
3. ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีความรู้สามารถในการปฏิบัติงาน การมีภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นคงก้าวหน้าในการหน้าที่การงาน การมีภาระงานที่เหมาะสม การปฏิบัติตามตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร การมีจิตใจมุ่งศรัทธาต่อการประกอบวิชาชีพครู

4. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีรายได้ การไม่มีหนี้สิน การประหยัดการเงินออม
5. ด้านสังคม ประกอบด้วย การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม การมีความสามัคคี การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การมีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงปลอดภัย

7.5 งานวิจัยต่างประเทศ

Reidesr, J. M. (1984). [Online]. Available from: <http://www.eric.rdu.gov>.
 [2007, July 21] ได้ทำการศึกษาความเครียดของครู: ความเข้าใจในความเครียดและคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยพบว่า การศึกษานี้ใช้กลุ่มตัวอย่างครูในโรงเรียนที่Norwegian จำนวน 912 คน โดยใช้มาตราวัดความเครียด 74 ตัวเลือก ประกอบด้วย ความเครียดในการทำงานของครูและแบบสอบถามสุขภาพทั่วไป ซึ่งมีตัวชี้วัดของคุณภาพชีวิตครู ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบของความเครียด การทำงานหนัก ความประพฤตินักเรียนที่ไม่ดี การเปลี่ยนสถานที่ทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน

Smilth (1994 อ้างถึงใน พรราชศิริ อาสาเสนีย์, 2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของการเป็นครูของครูระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูมัธยมศึกษาจำนวน 82 คน จาก 8 โรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตของครูขึ้นกับเงื่อนไข 3 ประการ คือ เงื่อนไขจากครูคนอื่น ๆ เงื่อนไขจากครูกับผู้บริหารร่วมกันและเงื่อนไขจากตัวครูเอง คุณภาพชีวิตในการเป็นครูเกิดจากทัศนคติและการกระทำของครูเองนอกจากนี้มโนคติของการเป็นครูมีตัวแปรอายุและฐานะทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

Sergio และ Kristin (1998 อ้างถึงใน ปฏิมากร ชาญประโคน, 2543) ทำการศึกษาเรื่องความเครียดจากการประกอบอาชีพ ภาวะถดถอยและสุขภาพของครูที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตพบว่า ความเครียดของครูและภาวะถดถอยจะส่งผลต่อบรรยากาศในชั้นเรียนและจะมีผลต่อคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน นอกจากนี้ครูที่ตกอยู่ภาวะถดถอยจะมีปัญหาในด้านประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานและมีปัญหาส่งผลในด้านสุขภาพ ทำให้คุณภาพชีวิตของครูด้านสุขภาพต่ำ

Robert และ Alison (1996 อ้างถึงใน ปฏิมากร ชาญประโคน, 2543) ทำการศึกษาความเครียดของครูในโรงเรียนขนาดกลาง ประเทศนิวซีแลนด์ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 147 คน ทำการศึกษาโดยใช้แบบทดสอบความเครียดของครูพบว่าระดับความเครียดสูงมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานต่ำ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตในด้านการทำงานของครูต่ำ

สาเหตุของความเครียดของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อัตราค่าตอบแทนต่ำ ข้อจำกัดในเรื่องเวลาที่ใช้สอน ปัญหาจากหลักสูตร สภาพแวดล้อมในที่ทำงานและสัมพันธภาพกับผู้ร่วมงาน

Rehulka, E. และ Rehulkova, O. (2003). [Online]. Available from: <http://www.muni.cz/research/publications/565958> [2007, July 10] ได้ทำการศึกษาเรื่อง ครูและคุณภาพชีวิตของครู ซึ่งการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพชีวิต พบว่า คุณภาพชีวิตของครูผู้หญิงที่ประเทศเชกมีค่าเฉลี่ยต่ำ จุดมุ่งหมายของชีวิตในการสำรวจครูผู้หญิงพบว่าค่อนข้างจะเป็นเรื่องส่วนบุคคลและเกี่ยวกับอาชีพพบว่าสุขภาพที่ดีเป็นจุดมุ่งหมายในชีวิตที่สำคัญมากที่สุด ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในด้านสุขภาพ ครูผู้หญิงค่อนข้างพอใจในคุณภาพชีวิตของตนและมีค่าใกล้เคียงกับคนทั่วไป

Ruut, V. (2005). [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov> [2007, October 3] ได้ทำการศึกษา คุณภาพชีวิตในแต่ละประเทศ : ช่วงอายุที่มีความสุขของประชาชน ซึ่งการศึกษาคุณภาพชีวิตของแต่ละประเทศใช้การมีอายุยืนและการมีความสุขของประชาชน ใน 67 ประเทศ ประเทศสวีเดนมีอายุมากที่สุด 63 ปี ประเทศโมดาเวีย 20.5 ปี ประเทศจีนมีค่าเฉลี่ยปานกลาง 46.7 ปี ประชาชนที่มีช่วงเวลาที่มีความสุขจะอยู่ในประเทศที่มี เศรษฐกิจดี มีอิสระ ไม่เข้มงวด

Keung, Y. C.; Andy, C. K.; และ Daniel, L. T. (2005). [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov> [2007, September 3] ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณภาพชีวิตในประเทศฮ่องกง : โดยใช้ตัวชี้วัดของ The CUHK ซึ่งตัวชี้วัดของ The CUHK โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สำรวจคุณภาพชีวิตของคนในประเทศฮ่องกง ประกอบด้วยตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่แสดงถึงการมีคุณภาพชีวิตซึ่งมีในด้านสังคม สุขภาพ การมีความเป็นอยู่ที่ดี เป็นต้น ตัวชี้วัดถูกพัฒนาขึ้นโดยคณะสังคมวิทยาของมหาวิทยาลัยจีนในประเทศฮ่องกง เก็บข้อมูลโดยการสำรวจซึ่งใช้สำรวจในปี 2002 ซึ่งจะนำข้อมูลมาพัฒนาตัวชี้วัดที่เหมาะสมต่อไป

Michael, H. (2006). [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov>. [2007, July 15] ได้ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบ ความหมาย และคุณภาพชีวิต การวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพชีวิตในสังคมโดยรวมและได้สรุปตัวชี้วัดโดยภาพรวมในด้านความสุข และสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกพอใจ ในภาพรวมประกอบด้วยจุดมุ่งหมายโดยให้ความสำคัญอย่างชัดเจนในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมและการบูรณาการทางสังคม เช่น การมีส่วนร่วมทางสังคม ประสบการณ์การทำงาน ถ้าคนมีความเครียดส่งผลทำให้มีคุณภาพชีวิตต่ำ ซึ่งคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้อง

กับแรงจูงใจของคนในการที่จะทำกิจกรรมทางสังคม ดังนั้นนักสังคมวิทยาควรศึกษาทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์ของคุณภาพชีวิตเพื่อที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตต่อไป

Penteado, R. Z. (2007). [Online]. Available from: <http://www.scielo.br>. [2007, July 18] ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตและสุขภาพเสียงของครู วัตถุประสงค์เพื่อประเมินลักษณะคุณภาพชีวิตของครูและอธิบายความสัมพันธ์ของสุขภาพเสียง ซึ่งผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างจำนวน 128 คนจากครูที่สอนในปี 2002 ระดับมัธยมศึกษาใน 4 เมืองในริโอโคโรในประเทศบราซิล โดยวัดคุณภาพชีวิตจากแบบสอบถามของ WHO และแบบสอบถามคุณภาพของเสียง (Voice –Related Quality of life) นำมาหาค่าเฉลี่ย ค่ามาตรฐาน ได้มาจากคะแนนจากแบบสอบถามแรกและจากการประเมินตนเองในสุขภาพเสียง (Voice –Related Quality of life) เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างเพศ โรงเรียนและหาสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ หาค่า t-test ระหว่างกรอบคุณภาพชีวิตและการประเมินตนเองในสุขภาพเสียง (Voice Related Quality of life) ซึ่งคำถามจะประกอบด้วย อายุ จำนวนที่ครูทำงานในแต่ละวัน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ ครูส่วนใหญ่มีสุขภาพเสียงอยู่ในระดับดี มีค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่ในระดับสูงสุด ค่าเฉลี่ยของคุณภาพชีวิตด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าน้อยสุด ส่วนในระดับมากจะเป็นในเรื่องการใช้เวลาว่างที่เหมาะสม เงื่อนไขทางการเงิน การทำงาน สภาวะแวดล้อมที่ดี และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ในการทำงานของครู มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในทางบวกกับการประเมินตนเองในการใช้เสียงของครู ความแตกต่างระหว่างเพศไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในด้านร่างกายเมื่อเปรียบเทียบกันและขนาดโรงเรียน

Christiana, L. และ Helen, G. (2007). [Online] .Available from: <http://www.eric.ed.gov>. [2007, September 20] ได้ทำการศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสุขภาพในผู้ใหญ่ผู้หญิงที่ประเทศออสเตรเลีย ประชากร 7,619 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงและการเสื่อมของสุขภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงสำรวจผู้หญิงที่ประเทศออสเตรเลียในระยะยาว 4 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์ต่างๆ งานและการเรียน ความเป็นแม่ ศึกษาผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงาน ใน 3 ปีจะศึกษาด้านสุขภาพที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ความเครียด ความรู้สึกมีคุณค่า ความคิด ดังนั้นเราควรที่จะมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้หญิงโดยเฉพาะในเรื่องของสุขภาพ

7.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยพบว่าหลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลาและเป็นการมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะและ 2 เงื่อนไข

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ซึ่งครอบคลุมถึง ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเอง ที่เกิดจากการพิจารณาร่างกาย แรงสมอง ความรู้ทักษะ ความสามารถ สถานภาพฐานะ และข้อจำกัดของตนเอง และตัดสินใจกระทำการใดๆ โดยพื้นฐานของศักยภาพของตนเอง และไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ความพอประมาณกับสภาพแวดล้อม การไม่โลภเกินไปของตน เบียดเบียนผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีความต้องการน้อย ทำให้ไม่ต้องแข่งขันอย่างเอาเป็นเอาตาย เอาวัดเอาเปรียบ ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือเบียดเบียนผู้อื่นเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการมาเป็นของตนเอง โดยบุคคลที่มีความโลภน้อยจะเน้นการตัดสินใจและการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของการจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อให้สังคมโดยรวมได้รับผลประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ซึ่งครอบคลุมถึง การไม่ประมาท การรู้ถึงสาเหตุที่มาของปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุเบื้องต้นหรือที่มาของปัญหาเรื่องราวที่เกิดขึ้นว่ามาจากสิ่งใด การมีความตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองว่าจะส่งผลกระทบต่อเนื่องเป็นอย่างไร

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ซึ่งครอบคลุมถึง การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งแยกได้เป็น การมีความสามารถในการหาเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง เช่น มีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ให้ตนเองอยู่ได้อย่างมีความสุข การมีระบบป้องกันความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ เช่น การมีเงินออม การมีระบบประกัน การกระจายการลงทุนในแหล่งต่างๆ เป็นต้น การพึ่งตนเองได้ทางสังคม ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลนั้นสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งรวมถึง การมีครอบครัวที่ดีและการมีกัลยาณมิตรที่ดีที่จะคอยให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อได้รับความเดือดร้อนหรือคอยช่วยชี้แนะสิ่งควรปรับปรุง การคำนึงถึงผลระยะยาวมากกว่าระยะสั้นซึ่งต้องมีการรู้เท่าทันและพร้อมรับการ

เปลี่ยนแปลง นั่นคือบุคคลมีการเรียนรู้อยู่เสมอ จึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง จากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่จะเข้ามากระทบได้

4. เจ็อนไซ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัย ทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เจ็อนไซความรู้ ประกอบด้วย ซึ่งประกอบด้วย การรู้จักตนเอง หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของตนเอง ทั้งในมิติด้านกายภาพและจิตใจ การมีความรู้ในเรื่องภายนอก ได้แก่ ความรู้เรื่องชุมชน สังคม ประเทศ โลก ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ ความรู้ทางวิชาการ เป็นต้น การมีความรอบคอบในการเชื่อมโยงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งความรู้จากภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ และความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา การมีความระมัดระวังในการนำความรู้ที่มีไปใช้ในการปฏิบัติ

4.2 เจ็อนไซคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย ซึ่งประกอบด้วย การมีศรัทธา และตั้งมั่นที่จะทำแต่สิ่งที่ดีถูกต้อง การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความเกรงกลัวและละเอียดต่อการทำชั่วมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี ประองดอง การมีความอดทน พากเพียร ที่จะปฏิบัติตามสิ่งที่ได้ตั้งใจไว้ให้ประสบผลสำเร็จ การรู้ตนเองอยู่เสมอ หมายถึง การมีสติระลึกรู้ตนเองอยู่ทุกขณะ ความสามารถในการเข้าใจสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

และจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของครู ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของครูสรุปได้ดังนี้ (สมกิจ กิจพูนวงศ์, 2539; พรพรรณ ศรีทอง, 2533; โกศล ศรีวรกุล, 2541; สุนทร พลศรี, 2543; พาฝัน วราวิทยา, 2545; จิตภา เทิดไทย, 2547)

1. ด้านร่างกาย ประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนอย่างเพียงพอ

2. ด้านอารมณ์และจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่างๆ การมีความอดทน การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตใจเข้มแข็ง การมีความเชื่อมั่นในตนเอง การมีความสามารถจัดการกับอารมณ์ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

3. ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีความรู้สามารถในการปฏิบัติงาน การมีภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นคงก้าวหน้าในการหน้าที่การงาน การมีภาระงานที่เหมาะสม การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร การมีจิตใมุ่งศรัทธาต่อการประกอบวิชาชีพครู

4. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีรายได้ การไม่มีหนี้สิน การประหยัดการเงินออม

5. ด้านสังคม ประกอบด้วย การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม การมีความสามัคคี การมีคุณธรรมจริยธรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การได้รับความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การมีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงปลอดภัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของครูและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้นำมาสร้างตารางตัวแปรคุณภาพชีวิตของครูและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาสังเคราะห์ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รายละเอียดดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของครูและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตัวแปร	ผู้วิจัย														
	จิตชัย 2529	พชรพรณ 2533	สนธิจิต 2539	โกศล 2541	ศุภรณ 2543	แสงรัตน์ 2543	พานัน 2545	สุนทร 2543	จิตภา 2547	Rehulka, E.&Rehulka, O (2003)	Penleado, R. Z. (2007)	สุนทร 2543	ปริญญช 2550	จิรายุ 2550	พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2546
-การมีสุขภาพแข็งแรง	/			/	/	/	/	/	/	/	/				
-การได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์	/	/		/	/	/		/							
-การใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรม			/				/								
-การรับรู้เกี่ยวกับสภาวะสุขภาพทางร่างกายและจิตใจ							/								
-การมีเครื่องนุ่งห่มอย่างเพียงพอและมีความเหมาะสม	/		/			/									
-การพักผ่อนอย่างเพียงพอ			/		/										
-การออกกำลังกายสม่ำเสมอ				/	/										
-ความสามารถในการจัดการอารมณ์			/		/					/					
-ความสามารถในการตัดสินใจโดยใช้สติปัญญา			/	/	/			/			/				
-รู้จักและเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น			/		/			/			/				
-มีความเชื่อมั่นในตนเอง			/		/			/			/				
-ยอมรับข้อบกพร่องของตนเอง การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น			/		/										
-การมีความซื่อสัตย์		/	/	/	/	/	/					/	/	/	/

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวแปร	ผู้วิจัย	จิตชัย 2529	พรพรรณ 2533	สมกิจ 2539	โกศล 2541	สุพรรณ 2543	แสงรัตน์ 2543	พานีน 2545	สุนทร 2543	จิตภา 2547	Rehulka, E.&Rehulikova, O (2003)	Penteado, R. Z. (2007)	สุนทร 2543	ปรีญาต 2550	จิราญ 2550	พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2546
-การลดรายจ่าย													/	/	/	/
-การเพิ่มรายได้													/	/	/	
-การประหยัด			/	/	/								/	/	/	/
-การใช้สิ่งของให้คุ้มค่า													/	/	/	/
-ความพอใจในชีวิตครอบครัว								/					/		/	/
-การให้ความรักเอาใจใส่ต่อสมาชิกในครอบครัว			/		/	/							/			
-ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในครอบครัว		/	/									/	/			
-การมีครอบครัวที่มีความสุข		/								/	/	/				
-การได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน เช่น ทางการแพทย์ สวัสดิการจากหน่วยงาน เป็นต้น		/	/	/		/				/						
-การมีส่วนร่วมทางสังคมการทำกิจกรรมต่างๆในสังคม		/	/	/	/	/				/	/					
-การมีความเชื่อ ศรัทธา ในศาสนา ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา มีคุณธรรม จริยธรรม		/	/	/		/	/	/		/	/	/	/	/	/	/
-การยึดถือประโยชน์ส่วนร่วม			/	/	/	/							/	/	/	/
-การมีความสามัคคีในหมู่คณะ		/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
-การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน		/	/		/	/							/	/	/	/
-การมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยและมั่นคง	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-การมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากร และการอนุรักษ์ธรรมชาติ			/	/									/	/	/	/

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวแปร	ผู้วิจัย														
	จิตชัย 2529	พรพรรณ 2533	สมกิจ 2539	โศภณ 2541	สุวรรณ 2543	แสงรัตน์ 2543	พานัน 2545	สุนทร 2543	จิตภา 2547	Rehulka, E.&Rehulko, O (2003)	Penleado, R. Z. (2007)	สุนทร 2543	ปริญญา 2550	จิตชัย 2550	พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) 2546
-การได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน		/	/	/		/									
-การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ	/	/	/	/	/						/	/	/	/	
-การรู้เท่าทันเทคโนโลยี												/	/	/	/
การรู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม			/	/	/	/						/	/	/	
-การรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรอย่างฉลาดคุ้มค่า			/	/	/	/						/	/	/	
-การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์												/	/	/	

ดังนั้นจากการสังเคราะห์ตัวแปรในตารางที่ 2.1 ผู้วิจัยสามารถสรุปตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ได้ 5 องค์ประกอบ 32 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

1. ด้านร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ การมีความอดทน การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสำนึกที่ดี การมีจิตใจเข้มแข็ง

2. ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีความรู้สามารถในการปฏิบัติงาน การมีภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นคงก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การมีภาระงานที่เหมาะสม การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร การมีจิตใจมุ่งศรัทธาต่อการประกอบวิชาชีพครู

3. ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การไม่มีหนี้สิน การมีเงิน การมีรายได้ การลดรายจ่าย

4. ด้านสังคม ประกอบด้วย การพึ่งพาตนเองอย่างเหมาะสม การสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การมีส่วนร่วมในสังคม การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา การมีความสามัคคีในหมู่คณะ

5. ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การมีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงปลอดภัย การได้รับความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน การเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การรู้เท่าทันเทคโนโลยี ซึ่งผู้วิจัยพบว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครุมีความสอดคล้องกับหลักแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีความสอดคล้องดังนี้

1. ความพอประมาณ

ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย รายจ่ายสมดุลกับรายรับ ไม่ก่อหนี้สิ้นล้นพันตัว ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะ

ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การนำทรัพยากร สื่อและเทคโนโลยีไปใช้ให้เหมาะสม การไม่เบียดเบียนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ด้านร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การมีสุขภาพแข็งแรง

ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีภาระงานที่เหมาะสม

2. ความมีเหตุผล

ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การไม่มีหนี้ การลดรายจ่าย

ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด การนำสื่อและเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้

ด้านการทำงาน การมีภาวะผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นคงก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีเงินออม

ด้านสังคม ประกอบด้วย การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันผู้อื่น การทำบุญ การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น การมีส่วนร่วมในสังคม การมีความเอื้อเฟื้อเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว การมีความซื่อสัตย์สุจริต การพึ่งพาตนเองอย่างเหมาะสม

ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การพัฒนาตนเอง

ด้านร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การมีจิตใจที่เข้มแข็ง

ด้านสังคม ประกอบด้วย การพึ่งพาตนเองอย่างเหมาะสม

4. เงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม

ด้านการทำงาน ประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีความ
ขยันหมั่นเพียร ไม่ประมาท การปฏิบัติตามวิชาชีพครู การปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับ
มอบหมาย การมีจิตใจมุ่งมั่นศรัทธาต่อการประกอบวิชาชีพครู

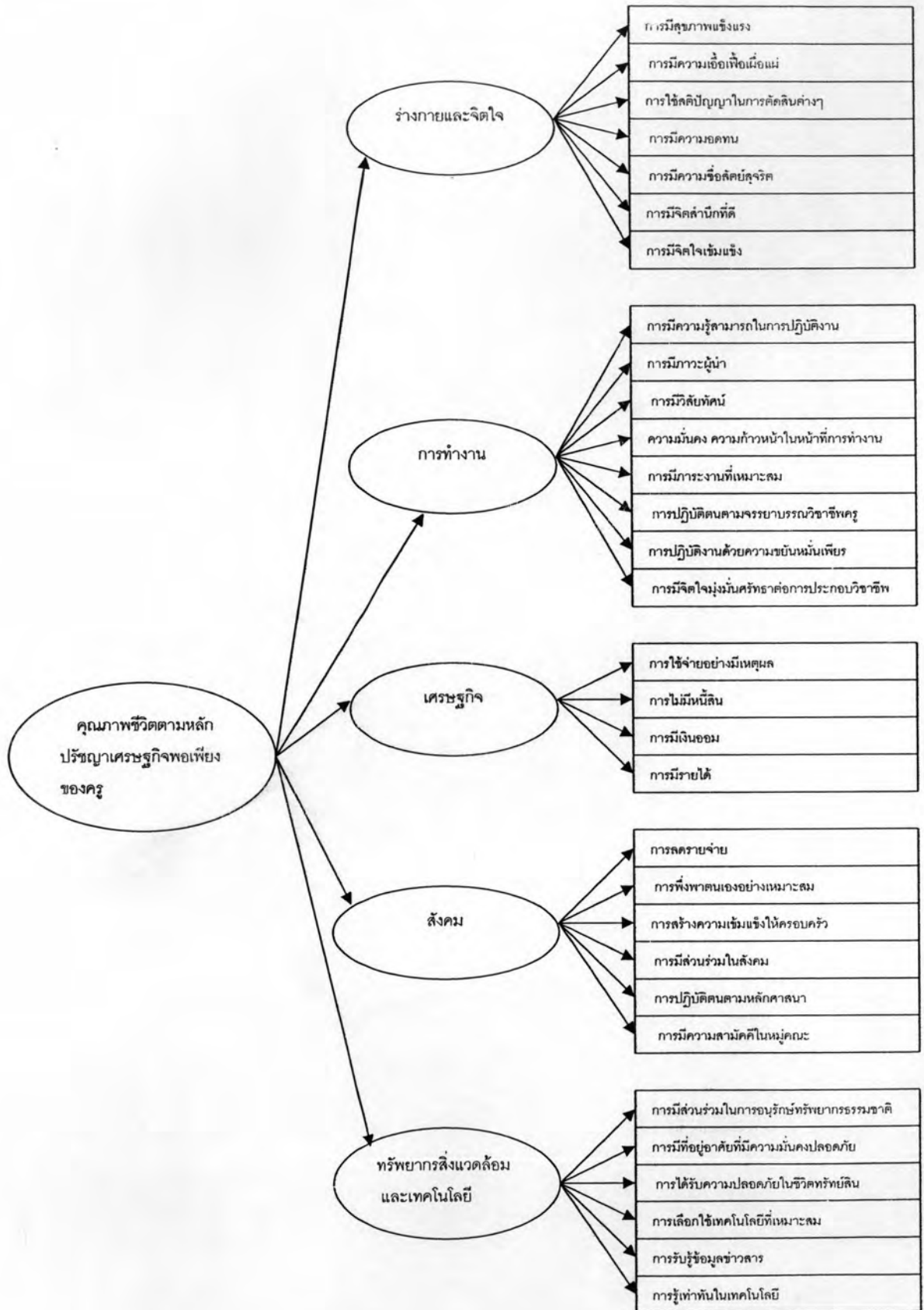
ด้านสังคม ประกอบด้วย การมีความสามัคคี การมีความอดทน

ด้านร่างกายและจิตใจ ประกอบด้วย การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินการ
ต่างๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง การมีจิตสำนึกที่ดี

ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความรู้เท่าทันในสื่อและเทคโนโลยี

จากการศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของครูพบว่า การดำเนินชีวิต
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำให้ทุกคนสามารถมีสิ่งต่างๆ เพียงพอสนองความ
ต้องการเบื้องต้นหรือปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง จะเห็นได้ว่าถ้าบุคคลใดสามารถ
ปฏิบัติดังที่กล่าวมาข้างต้นจะส่งผลให้บุคคลนั้นมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น สามารถแสดงกรอบแนวคิด
ได้ดังแผนภาพที่ 2.2

แผนภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากนั้นผู้วิจัยได้นำเอาตัวบ่งชี้ที่ได้มาจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตของครูและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน เพื่อตรวจสอบว่าตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยได้รวบรวมมานั้นมีความเหมาะสมถูกต้องหรือไม่ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาและสร้างตัวบ่งชี้ใหม่ให้สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิโดยผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา สรุปจึงได้ตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู 7 องค์ประกอบ 28 ตัวบ่งชี้ มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ด้านสภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง การป้องกันสุขภาพของตนเอง การรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง
2. ด้านสภาวะทางจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ การมีความอดทน การพัฒนาจิตใจ
3. ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพ ประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การพัฒนาตนเอง ความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงาน การปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
4. ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล การบริหารจัดการด้านการเงิน การออมเงิน การไม่มีหนี้สิน
5. ด้านสภาวะทางสังคม ประกอบด้วย การมีจิตสาธารณะ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีความสามัคคี การมีส่วนร่วมในสังคม การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้
7. ด้านสื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การรับรู้สื่อและเทคโนโลยี การนำสื่อและเทคโนโลยีไปใช้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับสื่อและเทคโนโลยี

ดังนั้นจะพบว่าตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครูมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

1. ความพอประมาณ

ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การบริหารจัดการด้านการเงิน การไม่มีหนี้สิน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ให้เหมาะสม ไม่เบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านสื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การนำสื่อและเทคโนโลยีไปใช้ให้เหมาะสม

ด้านสภาวะทางสังคม ประกอบด้วย การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ด้านสภาวะทางสุขภาพ ประกอบด้วย การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง โดยมีการออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร การพักผ่อน อย่างพอเหมาะพอควรประมาณไม่มากเกินไป และไม่น้อยจนเกินไป

2. ความมีเหตุผล

ด้านสภาวะทางสุขภาพ ประกอบด้วย การรู้ถึงสาเหตุ วิธีการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรค รวมทั้งหลีกเลี่ยงปัจจัยที่ก่อให้เกิดโรค

ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผลตามความจำเป็น โดยคำนึงถึงความประหยัด คุ่มค่า ประโยชน์ที่ได้รับ การไม่มีหนี้สิน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ให้เกิดประโยชน์คุ่มค่ามากที่สุด

ด้านสื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การนำสื่อและเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ่มค่า การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้กับสื่อและเทคโนโลยี

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

ด้านสภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย การป้องกัน การส่งเสริม และการรักษาฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรง เมื่อร่างกายแข็งแรง ก็จะสามารถปฏิบัติสิ่งต่างๆได้เป็นอย่างดี

ด้านสภาวะทางจิตใจ ประกอบด้วย การมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ การพัฒนาจิตใจ

ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การออมเงิน

ด้านสภาวะทางสังคม ประกอบด้วย การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น การมีจิตสาธารณะ การมีส่วนร่วมในสังคม

ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ประกอบด้วย การพัฒนาตนเอง

4. เจื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม

ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู ประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี การปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย

ด้านสภาวะทางสังคม ประกอบด้วย การมีความสามัคคี การมีความอดทน

ด้านสภาวะทางจิตใจ ประกอบด้วย การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินการต่างๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

ด้านสภาวะสุขภาพ ประกอบด้วย การมีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพของตนเอง

ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการเงิน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านสื่อและเทคโนโลยี ประกอบด้วย การมีความรู้เท่าทันในสื่อและเทคโนโลยีที่มีอยู่ โดยการมีความสามารถในการแยกแยะสื่อและเทคโนโลยีที่ดีและไม่ดี

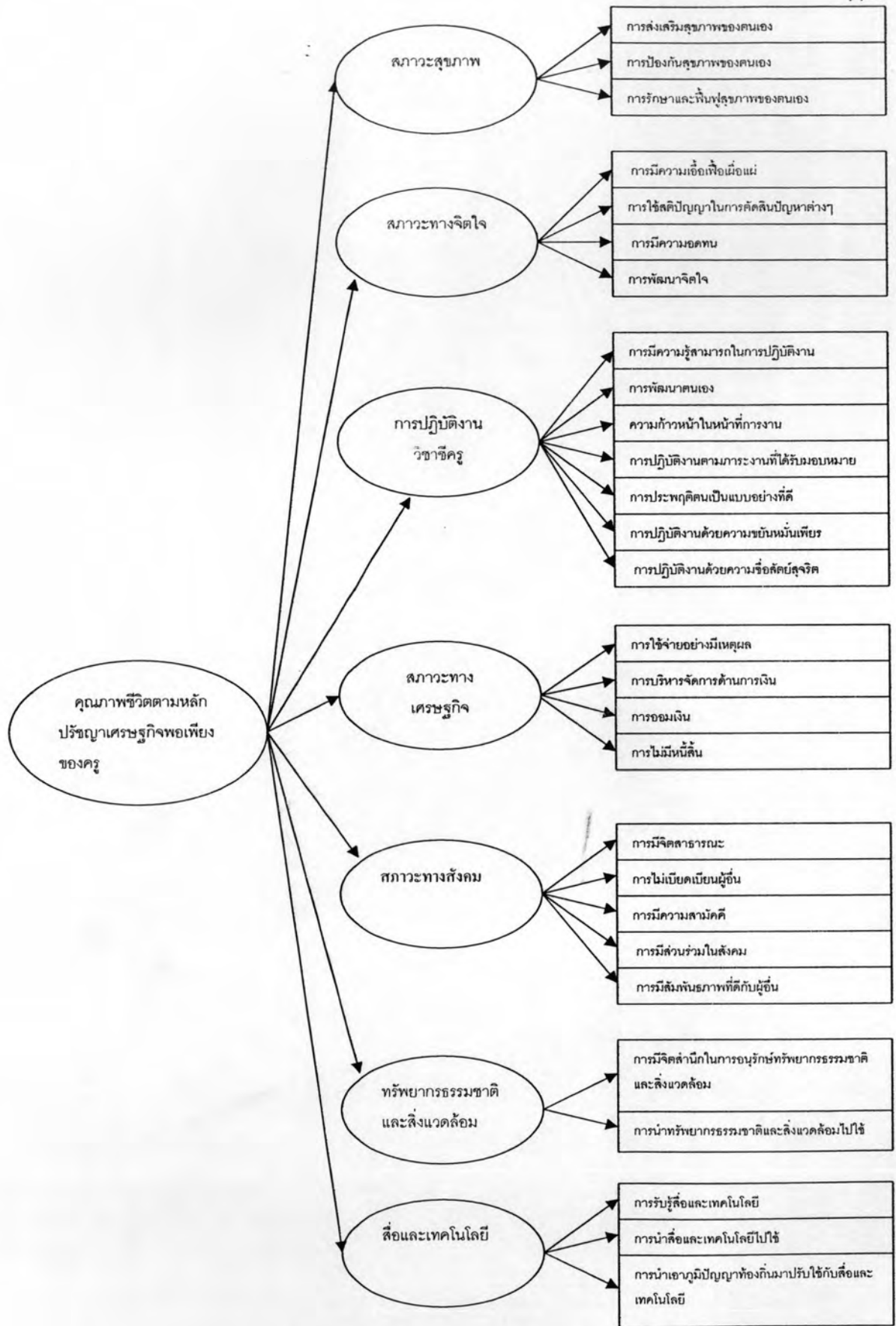
ผลที่ได้สรุปเป็นตารางตัวแปรและองค์ประกอบที่บ่งชี้ถึงคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู ดังแสดงในตารางที่ 2.2 และแผนภาพที่ 2.3

ตารางที่ 2.2 แสดงองค์ประกอบและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

องค์ประกอบ	ตัวแปร
1. ด้านสภาวะสุขภาพ	1) การส่งเสริมสุขภาพของตนเอง 2) การป้องกันสุขภาพของตนเอง 3) การรักษาและฟื้นฟูสุขภาพของตนเอง
2. ด้านสภาวะทางจิตใจ	1) การมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ 2) การใช้สติปัญญาในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ 3) การมีความอดทน 4) การพัฒนาจิตใจ
3. ด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพครู	1) การมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน 2) การพัฒนาตนเอง 3) ความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน 4) การปฏิบัติงานตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย 5) การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 6) การปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร 7) การปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
4) ด้านสภาวะทางเศรษฐกิจ	1) การใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล 2) การบริหารจัดการด้านการเงิน 3) การมีเงินออม 4) การไม่มีหนี้สิน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	ตัวแปร
5) ด้านสภาวะทางสังคม	1) การมีจิตสาธารณะ 2) การไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) การมีความสามัคคี 4) การมีส่วนร่วมในสังคม 5) การมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1) การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปใช้
7) ด้านสื่อและเทคโนโลยี	1) การรับรู้สื่อและเทคโนโลยี 2) การนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ 3) การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้กับสื่อและเทคโนโลยี

แผนภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย